

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**МИРЗО УЛУҒБЕК номидаги САМАРҚАНД ДАВЛАТ
АРХИТЕКТУРА-ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ**

“ҚУРИЛИШНИ БОШҚАРИШ” факультети

“ШАҲАР ҚУРИЛИШИ ВА ХЎЖАЛИГИ” кафедраси

ДИПЛОМ ЛОЙИХА ИШИ

**МАВЗУ: Самарқанд вилояти Пахтачи тумани Мисит ҚФЙ га қаршли
Жаҳонобод пасёлкасини режалаштириш ва ободонлаштириш**

БАЖАРДИ:

**401-ШҚ ва X гуруҳ
битирувчиси Жю Муродов**

РАҲБАР:

Т. Шаропов

САМАРҚАНД – 2016

МУНДАРИЖА

КИРИШ.....	4
I-БОБ.Режалаштирилаётган жойнинг табиий шарт-шароитлари қисми.....	6
I.1.Турар жой ва жамоат биноларини қуёш нури билан таъминлаш.....	6
I.2.Аҳоли яшаш жойлари таснифи.....	9
I.3.Қишлоқ аҳолиси пунктини турар жой уйларининг лойиҳа олди ҳисоби.....	11
I.4.Оилалар сонини ҳисоблаш.....	12
I.5.Аҳоли яшайдиган жойлардаги кўча ва майдонлар.....	12
I.6.Аҳоли яшайдиган ҳудудни лойиҳалаш.....	14
I.7.Пасёлка хўжалигидаги уйлар ва уларни жойлаштириш шартлари.....	14
II-БОБ.Пасёлка ҳудудининг меъморий-режавий ечими.....	16
II.1.Турар жой уйлари танлаш ва маиший хизмат кўрсатиш муассасаларини ҳисоблаш.....	16
II.2.Пасёлка ҳудудини фаолият доираларига тақсимлаш.....	16
III-БОБ.Пасёлка ҳудудини тикка режалаштириш.....	20
III.1.Тикка режалаштириш ва унинг вазифалари.....	20
III.2.Профиллар усули.....	21
III.3.Лойиҳавий (қизил) горизонтал усули.....	23
III.4.Биолар атрофларини тикка режалаштириш.....	30
IV-БОБ.Пасёлка ҳудудини кўкаламзорлаштириш ва муҳандислик тармоқлари ҳисоби.....	35
IV.1.Кўкаламзорлаштириш тартиби.....	35
IV.2.Қишлоқларни кўкаламзорлаштириш.....	37
IV.3.Ўсимликлар ва ҳавонинг ифлосланиши.....	37
IV.4.Шовқинга қарши курашишда ўсимликларнинг аҳамияти.....	38
V-БОБ.Туман аҳамиятидаги магистрал кўчалар.....	40
V.1.Турар жой кўчалари.....	40
V.2.Пиёдалар йўллари.....	42
VI-БОБ.Жаҳонобод пасёлкаси аҳоли турар жойини муҳандислик тармоқлари билан таъминлаш қисми.....	48
VI.1.Ичимлик суви бўйича ишлар ҳажми.....	48
VI.2.Электр тармоқлари манбаи ва электр тармоқлари схемаси.....	50
VI.3.Пасёлка ҳудудини ёритиш.....	53

VII-БОБ.Меҳнатни муҳофаза қилиш.....	55
VII.1.Қурилишда меҳнат шароити муаммолари.....	56
VII.2.Бахтсиз ҳодисаларни расмийлаштириш ва уларнинг сабабларини ўрганиш	56
VII.3.Қурилишда меҳнат шароити ва бахтсиз ҳодисаларни таҳлил қилиш усуллари.....	57
Интернет маълумотлари.....	61
Хулоса.....	64
Фойдаланилган адабиётлар.....	65

КИРИШ

Ўзбекистон Республикамизнинг Мустақиллик йилларида кўхна тарихимиз, бой меросимиз, миллий давлатчилигимиз, муқаддас динимиз, урф-одат ва анъаналаримиз қайта тикланди. Бугунги кунда меҳр-оқибат, бағрикенглик, ҳамжиҳатлик каби олижаноб фазилатлар, миллий ва умумбашарий қадриятларга ҳурмат, Ватан тақдири ва келажагига дахлдорлик туйғуси юрагимизнинг туб-тубидан ўрин олди.

Президент Ислон Каримовнинг Ватанимиз ва халқимиз ҳаётидаги буюк сана-Ҳар йили мустақиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш бўйича қарорлар қабул қилинмоқда Унда жойларда, меҳнат жамоалари, ўқув муассасалари, маҳаллаларда «Мустақиллик биз учун - ўзлигимизни англаш, юрт тинчлиги ва барқарорлигининг, инсон манфаати, эркинлиги ва фаровонлигининг, биз кўзлаган демократик жамият барпо этишнинг гаровидир» деган эзгу ғояни ифода этадиган ташкилий-амалий, маданий-маърифий тадбирлар ўтказиш ҳамда тарғибот - ташвиқот ишлари олиб бориш борасидаги кенг кўламли вазифалар белгилаб берилмоқда.

Шу маънода ҳар йили мамлакатимиз мустақиллигини нишонлаш арафасида ўтган давр мобайнида босиб ўтилган мураккаб йўлимизга яна бир бор назар ташлаш, мустақил тараққиётимиз давомида амалга оширилган ишлар, эришган натижаларни ҳолисона баҳолаш ва уларнинг моҳияти ва аҳамиятини кенг жамоатчилик, бутун халқимизнинг онгу шуурига етказиш мақсадга мувофиқдир.

Дарҳақиқат, мустақиллик туфайли биз ўзлигимизни ангадик, озод халқ, мустақил давлат сифатида Ўзбекистоннинг бор бўй бастини, улкан салоҳиятини бутун дунёга намоён қилиш имкони очилди. Озодлик боис бизни жаҳон таниди, халқимизнинг фидокорона меҳнати, ёшларимизнинг ғайрати, азму шижоати ила Ватанимизнинг шон-шуҳрати олам узра яна кенгроқ ёйилмоқда. Ҳуррият берган беқиёс имкониятлар негизида эртанги кунимиз эркин ва фаровон келажагимизни ўз кўлимиз билан бунёд этмоқдамиз.

Ватанимизнинг янада обод, халқимиз ҳаётининг фаровон бўлиши ва олдимизда турган юксак вазифаларнинг бажарилиши кўп жиҳатдан қишлоқларимизнинг тақдири ва келажаги билан боғлиқ. Шунинг учун қишлоқ аҳлининг ҳаётини замонавий мезонларга жавоб берадиган даражага кўтариш,

аграр соҳа ривожига ривож қўшиш, унинг самарадорлигини ошириш айна кундаги долзарб масалалардандир. Президентимиз томонидан 2009 йилнинг «Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили» деб эълон қилиниши ва бу борада қабул қилинган Давлат дастури қишлоқларда турмуш даражасини ошириш, қишлоқ аҳлининг манфаатларини янада тўлиқ таъминлашга қаратилган ҳуқуқий базани мустаҳкамлаш, қишлоқ инфратузилмасини янада ривожлантириш, бир сўз билан айтганда, амалга оширилаётган кенг кўламли ислоҳотларни янада чуқурлаштириш, иқтисодиётимизни модернизация қилиш ва замонавийлаштириш, қишлоққа саноатни олиб кириш йўналишида узоқни кўзлаб олиб борилаётган ишларимизни жадаллаштириш, қишлоқ ҳаётининг савияси ва маданиятини янги поғонага кўтаришга хизмат қилаётганини алоҳида таъкидлаш жоиз.

«Мустақиллик» ва «ислоҳот» тушунчаларига муштарак сўзлар сифатида қарашимиз табиий, албатта. Чунки фақат мустақил давлат ва мустақил жамиятдагина ислоҳотларни амалга ошириш мумкин. Мустақиллик ҳам, ислоҳотлар ҳам инсоннинг яхши яшаши, муносиб турмуш даражасига эришиши учун зарур шароит яратади. Мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли ислоҳотлар босқичма-босқичлик тамойилига асосланганини, ушбу тараққиёт йўли нечоғли тўғри ва ҳаётий эканини хорижий эксперт ва мутахассислар, сиёсатчилар ҳам эътироф этмоқда. Буларнинг барчаси Юртбошимиз томонидан ишлаб чиқилган «Тараққиётнинг ўзбек модели» ва машҳур беш тамойил асосида амалга оширилаётган ишларнинг намоёнидир.

Мен диплом ишимда мамлакатимизда мустақил тараққиёт даврида сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маънавий-маърифий соҳада қўлга киритилган салмоқли ютуқлар, амалга оширилган улкан бунёдкорлик ишлари, уларнинг маъно-моҳияти ва аҳамияти хусусида сўз юритилади.

РЕЖАЛАШТИРИЛАЁТГАН ЯНГИАРИҚ АХОЛИ ТАРАР ЖОЙ ҚИШЛОҒИНИНГ ТАБИИЙ ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ ҚИСМИ

1.1. Турар жой ва жамоат биноларини қўйиш нури билан таъминлаш.

Жаҳонобод пасёлкаси аҳоли турар жой қишлоғи ҳудудида турар жой учун танланган ҳудуд рельефи тинч, шимолдан жанубга томон катта бўлмаган нишабликда ётади. Қурилишга ажратилган жой замини яроқли. Ер ости суви 8-10 метр чуқурликда жойлашган, тупроғи яхши.

Турар жой лойиҳаланаётган ҳудудга қурилиш нуктаи назаридан қараганимизда бу ҳудудда қурилишига яроқсиз ерлар ва жарликлар йўқ.

Пахтачи туманининг шарқий қисмида жойлашган. Ушбу пасёлка лойиҳалангунга қадар қишлоқ аҳолиси шароити оғир қишлоқларда яшаб келмоқда.

Турар жой ҳудуди электр энергиясини электр станциясидан олади. Бу станция билан хўжалик эҳтиёжлари қондирилади. Асосий ичимлик суви манбалари Артезиан қудуқларидир. Улар қишлоқнинг шарқий қисмида жойлашган. Пасёлка лойиҳаланган ҳудудда қуйидаги маҳаллий қурилиш материаллари мавжуд. Шу ернинг ўзидаги тупроқ қурилишга ишлатишга яроқли. Қурилатган бинолар асосан бир қаватли икки, уч, тўрт хонали уйлардан иборатдир.

Яшаш фондининг ҳисобий ва қурилиши лозим бўлган уйларни турлари бўйича бўлиниши кўрсатилган. Қишлоққа кириш жойи қишлоқнинг ғарбий томонидан лойиҳаланган.

Марказида пасёлка боғи жойлашган. Уни лойиҳалашда кичик меъморий кўринишлар: суҳбат қуриш жойлари, айвонлар, дам олиш майдонлари қўлланилган. Паркнинг ҳудудида кичик спорт иншооти лойиҳаланган. Бу иншоотлардан ташқари парк ҳудудида аввалдан мавжуд бинолар (жамоа хўжалик биноси, мактаб интернат ётоқхонаси) жойлашган. Паркнинг умумий ҳудуди қуйидаги доираларга бўлинади. Оммавий тадбирлар ўтказиш доираси, спорт мусобақалари ўтказиш доираси, тинч дам олиш доираси кабилар фаолият юритади.

Пасёлкадаги уйларни ва маданий маиший биноларни режалаштиришда аҳолига яхши шароит яратиш учун жой хоналарини таъминлаш керак ва қуйидаги талабларга жавоб бериши шарт:

Турар жой уйлари ва жамоат бинолари қуёш нури билан яхши таъминланган бўлиши керак ва юзанинг ўрта қисмларида (яъни, Ўрта Осиё республикалари ҳудудида) уйлари ва бинолари узунлик ўқи бўйлаб шимолий жануб йўналишида жойлаштирилса, бу энг қулай жойлаштирилган уй ва бино ҳисобланади.

Гемотермик, яъни шамол йўналишини ҳисобга олсак шамол ўқи йўналишида, яъни шимолдан соат кўрсатгичининг айланиши йўналиши бўйича 18-20 га ўзгартирсак жойлашган уй хоналарининг деразаси жанубий шарққа ва шимолий ғарбга қараб турса бир йиллик совуқ шамол эсиш кўрсаткичлари билан яхши таъминланган бўлади.

-Бир-бири билан ёнма-ён ва қарама-қарши жойлашган уйлар қуёш нурига қараб жойлаштирилгани билан биринчи қаватдаги хоналарга қуёш нури тушмаслиги мумкин;

-Бир-бири билан қарама-қарши жойлашган уйлар ораси қуйидагига бўлиши шарт:

-Турар жой уйлари жойлашишини танлашда шамол йўналишини ва шамол тезлиги шу ҳудудда катта роль ўйнайди;

-Қишлоқ кўчаларининг йўналишини шамол эсиш йўналиши бўйича режалаштирилса, қишлоқ ҳудудига яхши шамол эсиши таъминланади. Қишлоқ аҳолисига яхши хизмат кўрсатиш учун 1-2 минг аҳоли яшайдиган уйларни жамлаб, турар жой гуруҳларини, яъни маҳаллаларни ташкил этиш мақсадга мувофиқдир ва бу ҳар куни биринчи навбатда керак бўлган маданий маиший хизмат кўрсатувчи корхона ва ташкилотлари билан таъминланса жуда яхши бўлади.

Жаҳонобод пасёлкаси аҳоли турар жой ҳудудида жойлашган бинолар кўча, йўлак, кўра ва хўжалик саройлари атрофидаги яшилзорларни, қатор экилган дарахтларни, кустарниклардан ташқари қишлоқ ҳудудидаги ўсимликларни бир жойга тўплаб, яъни қишлоқ боғини ва у ерда спорт ва ёшларнинг ҳар хил ўйин учун майдон ташкил этиш керак.

Турар жой ҳудудида машина ва пиёдаларнинг ҳаракатини ташкил этиш ҳам юқори ўринлардан бирини эгаллайди ва қишлоқларда қуйидагича машиналар ҳаракати учрайди.

-Йўловчилар машинаси (шахсий);

-Юк ташувчи машиналар (озик-овқат уй-рўзғор буюмларини ва мебелларни олиб келувчи, олиб кетувчи ва ҳоказо);

-Махсус машиналар (тез ёрдам, ўт ўчириш ва чиқиндиларни олиб кетиш учун мўлжалланган машиналар).

Машиналар ҳаракатининг сони қишлоқ ҳудудига ва аҳоли зичлигига боғлиқ бўлиб қишлоқда ҳаракат қилувчи машиналар сонидан кўра бу қишлоқда тўхтаб турувчи машиналар сони кўп бўлади. Улар енгил, юк ташувчи ва махсус машиналардир.

Турар жой ҳудудига машиналар ҳаракатини ташкил этиш лойиҳасини ишлаганда қуйидагиларни инобатга олиш керак.

-Турар жой уйларига кириш йўлакчаларининг жойлашишини;

-Қишлоқ ҳудудига кириш кўчасини жойлашишини;

-Қишлоқ ҳудудидан йўлакчаларни жойлашишини;

-Мактаб ва болалар боғчасига келишини ташкил этиш;

-Магазинларга хизмат қилувчи машиналар тўхташ майдончаларининг жойлашишини;

-Чиқинди ахлатлар йиғиладиган жойни ва уларга келадиган йўлакчаларни жойлашишини инобатга олиш керак.

1.2. Аҳоли яшаш жойларининг таснифи.

Жаҳонобод пасёлкаси ҳудудида яшаётган аҳоли сони қишлоқ ва қишлоқ аҳолисига бўлинади.

Республикамиз мустақил бўлгандан кейин, аграр давлатдан саноативаживожланган давлатлар сафига қўшилиб, шаҳар аҳолисига нисбатан қишлоқ аҳолиси ўсиб бормоқда. Биз мисол тариқасида, қуйидаги жадвалда аҳоли сонининг ўзгаришини кўрамиз.

Йил	Аҳоли сони	Минг киши	Жами аҳолига	Нисбатан %
	Қишлоқ	қишлоқ	Қишлоқ	қишлоқ
2007	2729	5390	33,61	66,39
2008	4322	7477	36,63	63,37
2009	6348	9043	41,24	58,76
2010	8106	11800	49,72	59,28

Биз жамоа хўжалигида ва қишлоқларда яшаётган аҳолисининг яшаш шароитларини тўлиғича яхшиланмаса, яхши ободонлаштирилмаган уй, маданий ва маиший хизмат кўрсатиш биноларни курмасак, ишлаб чиқариш ташкилотларининг жойларга тўғри режалаштириш Қишлоқ аҳолисининг ўсиши ва Қишлоқ ҳудудининг каттариши сақланиб қолиши мумкин.

Бу ҳамма қилаётган ишларимиз қишлоқ ёшларини шу қишлоқларда яшаб қолишини ва қишлоқ аҳолисининг ўсиши ва қишлоқга кўчиб келиш фоизини камайтиради.

Турар жой ҳудудини режалаштирганда тарихий маданиятини халқ хўжалигининг қайси соҳаси бўйича шуғулланиши ва жамоа марказининг қаерда жойлашишини инобатга олган ҳолларда режалаштириш керак. Аҳоли турар жой ҳудуди халқ ҳудуди соҳаси бўйича қишлоқ, қишлоқ типдаги қишлоқ ва қишлоқларга бўлинади.

-Қишлоқ деб, асосан аҳолиси саноат корхоналари маиший хизмат кўрсатиш бошқарув маданий ва илм фан соҳаларида шуғулланувчи турар жой ҳудудига айтилади;

-Қишлоқ ва қишлоқ оралиғида жойлашган турар жой ҳудуди қишлоқ типдаги қишлоқ дейилади ва улар қуйидагиларга бўлинади.

а)Ишчилар қишлоғи бу қишлоқлар катта заводлар, фабрикалар, шахталар, табиий ер ости қазилма бойликлари, электростанциялар, темир йўл станциялари, катта қурилиш ва бошқа иқтисодий жиҳатдан жуда керакли бўлган иншоотлар жойларда, аҳоли уч мингдан ўн икки минггача бўлган турар жой ҳудудига айтилади;

б)Дала ҳовлилари, қишлоқлар ишлок ҳудудидан ташқарида жойлашган бўлиб, вазифаси қишлоқ аҳолисининг дам олиши, озиқ овқат маҳсулотлари билан маълум фоиз таъминлаш учун мўлжалланган, қишлоқ хўжалик ишлари билан аҳолисининг 25%дан ками шуғулланган бўлиши керак;

в)Дам олиш, санатория қишлоқлари бундай қишлоқлар табиий шароити инсон соғлигини соғломлаштирувчи жойларга аҳолиси 2минг кишидан ортиқ бўлмаган ва аҳолисининг 50% вақтинча келиб даволанувчи аҳоли бўлган жойларга айтилади.

Жаҳонобод пасёлкаси аҳолиси пункти уч турга бўлинади: а)қишлоқ хўжалик аҳоли пункти бундай жойга қишлоқ хўжалик ташкилотларини, бирлашмалар маркази ва уларнинг хўжаликлараро бўлимлари жойлашган қишлоқлар киради;

б)қишлоқ хўжалигига боғлиқ бўлмаган қишлоқ аҳоли пункти бундай жойга алоҳида саноат корхоналари, қурилиш ташкилотлари, ўрмон хўжалиги ва транспортларга хизмат қилувчи қишлоқлар киради;

в)аралаш шаклдаги қишлоқ аҳоли пункти бундай жойга район маркази ва жамоа хўжалиги еридан фойдаланмайдиган аҳоли пунктлари киради. Бу қишлоқ аҳолисининг асосий қисми ҳудуддан ташқарида жойлашган, саноат корхоналарида, транспорт соҳасида ва бошқа ишлаб чиқариш ташкилотларида ишлайди.

Ҳамма қишлоқ аҳоли пунктлари СНиП 2.07.01.97да кўрсатилганидек, қуйидаги қишлоқ аҳоли пунктларига бўлинади:

- Улкан аҳоли пункти аҳолиси 5 мингдан кўп бўлса;
- Катта;
- Ўртача;
- Кичик.

Ҳамма турар жой пункти аҳолиси 3та гуруҳга бўлинади: яъни, қурилишда, қишлоқ хўжалигини ташкил этувчи аҳоли, хизмат қилувчи ва ишлаб чиқаришда қатнашмайдиган аҳолиларга бўлинади.

а)қишлоқни ташкил қилувчи аҳоли гуруҳига қишлоқ хўжалик қурилишида, қишлоқ хўжалик машиналарини ремонт қилишда, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлашда, қишлоқ хўжалик ишларида ва чорвачилик соҳасида ишлаётган ишчилар киради;

б)хизмат қилувчи аҳоли гуруҳига шу қишлоқ аҳолисига хизмат кўрсатадиган жамоа бинолари, ташкилотлар ва корхоналарда ишлаётган ишчилар киради;

в)ишлаб чиқаришда қатнашмайдиган аҳолилар гуруҳига боғча, мактаб ёшидаги болалар, нафақа ёшидаги уй иши билан шуғулланувчилар, коллеж, лицей, институт талабалари киради.

1.3.Қишлоқ аҳолиси пунктини турар жой уйларининг лойиҳа олди ҳисоби.

Жаҳонобод пасёлкаси аҳоли турар жой лойиҳасини ишлашдан олдин келажакдаги қишлоқ аҳоли сони, демографик таркиби, сони, яшаш хоналар ҳажми, саноат корхоналари ва маиший хизмат кўрсатиш ташкилотлари ҳисоб қилиниши керак бўлади.

Аҳолининг меҳнатга қобилиятли қисмини ишлаб чиқаришга жалб қилиш ва нафақага чиққан ишлаш истагини билдирган қисмини ҳисобга олган ҳолда аҳоли сонини аниқлаш мумкин. Пасёлка аҳолиси турар жой ҳудуди лойиҳаси ҳисоби 2 вақтга қараб ҳисобланади ва лойиҳаланади: яъни, келажакдаги аҳоли пунктининг ривожланиши 20 йил ва биринчи даврдаги қурилиш вақти 5йил. Аҳоли сонини аниқлашнинг икки усули мавжуд:

1. Бажариладиган иш ҳажмига қараб аниқлаш;
2. Статистик маълумотлар асосида аниқлаш.

Жаҳонобод пасёлкаси аҳолиси сонини иш ҳажмига нисбатан ҳисоблаш.

Пасёлка аҳолисининг ишлаб чиқаришда қатнашмаётган аҳолилар сонига қараб ва район режасига қараб қуйидаги формула билан аниқланади:

$$N = \frac{A * 100}{100 - (B + V)} = \frac{345 * 100}{100 - (19 + 51)} = 1150 \text{ киши}$$

1.4.Оилалар сонини ҳисоблаш.

Жаҳонобод пасёлкаси ҳўжалигидаги яшайдиган жойларнинг лойиҳасини тузишда демографик статистика маълумотларидан аҳолининг табиий ва кўчиб келиши ҳамда кўчиб бориши натижасида ўсиши, ёшлари, оилалар сонини аниқлашда фойдаланилади. Аҳолининг ёши, таркиби, жамоа корхоналарини (болалар боғчаси, мактаб) жойлаштириш ва қуришда оилалар таркиби эса қуриладиган уйлар сони ва уларнинг хоналарини аниқлашда ишлатилади.

$$X=N/Ч=217/5,7=38 \text{ оила}$$

бу ерда: X-оилалар сони, N-келажакдаги аҳоли сони, Ч-бир оиланинг ўртача таркиби

Оила сони	Оилалар сони нисбати %	Ҳар бир гуруҳ оиладаги одамлар сонининг жами аҳолига нисбати	Ҳар хил таркибдаги оилаларда яшаётган одамлар сони	Оилалар сони ёки ховли сони
1	2	3	4	5
2 киши	20	40	15	8
3 киши	20	60	22	7
4 киши	20	80	30	8
5 киши	20	100	37	7
6 киши	20	120	44	7
Жами	100	400	150	38

$$150/400=0.37*40=14.8$$

$$0.37*60=22.2$$

$$0.37*80=29.6$$

$$0.37*100=37$$

$$0.37*120=44.4$$

1.5.Аҳоли яшайдиган жойлардаги кўчалар ва майдонлар.

Жаҳонобод пасёлкасида кўчалар, транспорт ва пиёдаларнинг қатновини таъминлаш, муҳандислик иншоотлари ва яшил дарахтлар жойлаштириш учун хизмат қилади. Аҳоли яшайдиган жойлардаги кўчалар ва йўллар, ташқи майдонлар, автомобил йўллари билан қулай алоқани таъминловчи қатнов тизими ҳисобланади. Катта қишлоқлар, қишлоқлар лойиҳасида кўчалар маълум бир ички қатнов тизимини ташкил қилади.

Пасёлкада кўчаларнинг тўғри геометрик тизими, бир чизик бўйлаб тўғри бурчак нур, айлана нур ва диагональ шаклларда жойлашади. Бир чизик, лента бўйлаб жойлашадиган кўчалар тизими аҳоли пункти йўли, канал ёки ариқ бўйлаб жойлашганда учрайди. Кўчаларни бундай жойлаштиришнинг салбий

томони шундан иборатки, аҳоли пункти майдони чўзилиб кетади. Маданий-маиший хизмат кўрсатиш корхоналари тарқоқ ҳолда ва ҳовлидан узоқда жойлашади.

Аҳоли пунктида автомобил транспорт ҳаракати ва унинг жойлашиши-ҳамма автомобил йўллари умумий фойдаланиш ва корхона, ташкилотларга қарашли йўлларга бўлинади. Умумий фойдаланиш йўллари Республика йўл қурилиши бошқармаси ҳисобида бўлади ва Республика, вилоят, туман, маҳаллий ҳокимиятга эга кўча ва йўлларга бўлинади.

Пасёлкада корхона ва ташкилотларга қарашли йўллар корхона ва ташкилотлар ҳисобида бўлади ва технологик, хўжалик ичидаги қўшимча хизмат қилувчи кўчаларга бўлинади.

Умумий фойдаланиш ва корхона, ташкилотларга йўллар схемаси I, II, III, IV жамоа хўжаликлари ҳудудига:

- Вилоят миқёсидаги йўл;
- Туман миқёсидаги йўл;
- Қишлоқга борадиган йўл;
- Жамоа хўжаликларини, ташкилотларни боғловчи йўллар;
- Жамоа хўжалиги ичидаги йўллар.

Умумий фойдаланиш автомобил йўллари ҳисоб вақтида шиддат билан автомобилларнинг ўтишини ҳисобга олган ҳолда техник таснифи бўйича беш турга бўлинади. Аҳоли яшайдиган ҳудуддаги транспорт алоқаси тармоғи ўзларининг хизмати жиҳатидан қуйидагиларга бўлинади:

- Қишлоқга борадиган йўл;
- Қишлоқ кўчалари;
- Тор кўчалар;
- Пиёдалар кўчаси.

Қишлоқ кўчалари 5 турга бўлинади:

- Йўлдан пасёлкага кирадиган кўча асосий кўча ҳисобланади ва тўғри кўча кенг, эни 25-30м, ўртасида гуллар, четига дарахтлар экилган бўлиб, бурилишлари бўлмаслиги керак;
- Асосий кўчалари эни 25-30м;
- Аҳоли яшайдиган жойдаги кўчалар, эни 12-25м;

- Аҳоли яшайдиган ҳудуд билан ишлаб чиқариш ҳудудини бўлиб турадиган кўчалар, эни 12-20м;
- Хўжалик ҳовлиларига хизмат қиладиган ва уларни ташқи йўллар билан боғловчи тор кўчалар, эни 8-12м;

Пасёлкада асосий кўчалар, ҳамма квартал кўчаларидан чиққан аҳолини марказий майдонга келишини таъминлайди. Кўчалар кварталлар билан чегараланиб, уларни ташкил қилади.

1.6.Аҳоли яшайдиган ҳудудни лойиҳалаш.

Жаҳонобод пасёлкасида аҳоли яшайдиган ҳудудни режалаштирганда, қишлоқ табиий ва иқтисодий кўрсаткичлари, ишлаб чиқариш ташкилотлари ва корхоналарнинг мавжудлиги эътиборга олинади. Аҳоли яшайдиган ҳудуд автомобил алоқаси билан яхши таъминланган бўлиши керак.

Аҳоли яшайдиган ҳудуд маданий, маиший бино ва ташкилотлар ҳамда кўча майдонлар ҳудудини ўз ичига олади. Аҳоли турар жой ҳудудидан ҳар қандай тарифдаги автомобил йўллари, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини олиб ўтувчи йўллар ва жамоа эмас, аҳоли ҳовлисига ҳар хил минерал ўғитлар олиб келиш, юк машиналари (тракторлар) ва қора молларни олиб кетиш учун алоҳида йўллар режалаштирилиши керак.

Турар жой уйлари учун ажратилган жойга об-ҳаво шароитига, вужудга келган маиший хизмат турига, ишлаб чиқариш фаолиятига қараб ҳар хил турдаги уйлар қурилади.

1.7.Турар-жой ҳудудидаги уйлар ва уларни жойлаштириш шартлари.

Жаҳонобод пасёлкаси аҳоли турар жойида ҳозирги замон қишлоқ хўжалиги қурилишида уч хил аҳоли уйлари қурилади: бир оилага мўлжалланган томорқали, икки оилага мўлжалланган томорқали, икки оилага мўлжалланган бирлаштириб қуриладиган уйлар ва томорқасиз секцияли уйлар.

Пасёлкада томорқа участкаларида қуриладиган уйлар шахсий уйлар бўлиб, бир икки қаватли ва бир ёки икки оилага мўлжалланган бўлиб, икки, уч, тўрт хонали ва ҳоказо уйлар киради. Бу уйларнинг асосий қурилиши кўчага қаратиб ва ундан 5м ичкарига жойлаштирилади. Кўча билан уй орасидаги майдонга гулзорлар, мевали ёки манзарали дарахтлар экиш тавсия этилади. Ҳовли ичкарисига хўжалик иморатлари қурилади. Уй ичидаги хоналарни қуёш

нури билан ёритилиши ҳисобга олган ҳолда жойлаштирилади. Бир квартира билан иккинчи квартира оралиғи ойнасиз девор билан чегараланади. Ҳар бир оила мустақил шахсий аҳоли эга бўлиб, томорқа участкаларида ўз фаолиятини юритилишга шароит яратилади. Бундай уйларнинг ҳажми катта, кўриниши чиройли ва муҳандислик тармоқларидан фойдаланиш 2;3 марта арзонга тушади.

ПАСЁЛКА ХУДУДИНИНГ МЕЪМОРИЙ-РЕЖАВИЙ ЕЧИМ ҚИСМИ

2.1. Турар жой уйларини танлаш ва маиший хизмат кўрсатиш муассасасини ҳисоблаш.

Жаҳонобод пасёлкаси аҳоли турар жойи аҳолисини турар жой билан таъминлаш учун керакли бўлган уйларни танлаб қишлоқ ҳудудига жойлаштириш керак. Турар жой уйларининг лойиҳа турларини, қабул қилинган лойиҳа “каталогидан” танлаб олинади. Бундан ташқари лойиҳачи келажакда қурилиши мумкин бўлган ҳали тасдиқланмаган турар жой уйларининг лойиҳасини танлаб олиши мумкин, аммо шу қабул қилинган уй лойиҳасини қайси ойномадан ёки адабиётдан олган бўлса, фойдаланилган адабиётлар рўйхатига шу ойнома ёки адабиётни ҳам киритиш керак.

Пасёлкада турар жой уйларини танлашда бир хил туркумдаги уйларни танлаш тавсия этилади. Қишлоқ уйлари иложи борица бир туркумдаги 2 3 хил уйлардан қурилиши керак.

Худудда турар жой уйларининг кўринишини танлашда қурилиш тумани иқлимини ва таклиф қилинган қуёш йўналишини ҳисобга олиш керак. Тўғри танланган уйнинг тури, турар жой хоналарининг кўпини қуёш нури билан таъминлайди.

Жаҳонобод пасёлкаси лойиҳасини режалашда қўлланиладиган маданий маиший биноларга қуйидагилар киради: 200 ўринли клуб, болалар боғчаси, ёзги кинотеатр, 1та магазин, қишлоқ кенгаши биноси, 50 ўринли ошхона ва бошқалар.

2.2. Қишлоқ ҳудудининг фаолият доирасига тақсимлаш.

Жаҳонобод пасёлкаси ҳудудини фаолият доирасига тақсимлашнинг мақсади қишлоқ ҳудудини жуда яхши турда фойдаланиш учун уйларни, мактабгача бўлган болалар биносини, мактабни, қишлоқ марказини ва бошқа биноларни тўғри хизмат қилиш радиусига қараб жойлаштиради.

Шунинг учун зоналарга тақсимлашнинг бир нечта турлари чизилади. Бу чизилган чизмаларни бир бири билан таққослаб, яъни микрорайонда жойлашган боғча, мактаб, қишлоқ жамоа марказининг хизмат қилиш радиуси, қишлоқнинг ихчамлиги ва бошқа кўрсаткичлари ҳам эътиборга олингандан

кейин энг яхши тури аниқланади ва шу тур қишлоқни режалаштиришнинг ўзаги бўлиб қолади.

Функционал зоналарга тақсимлаш чизмаси қишлоқ бош режасига нисбатан кичик масштабда бажарилади. Агарда қишлоқ 1:1000 масштабда лойиҳаланса, унда функционал зоналарга тақсимлаш чизмаси 1:2000 ёки 1:5000 масштабда бажарилади.

Бу масштаб ажратилган жойнинг чегарасини, ўлчамларини ва хизмат қилиш радиусини ҳамда зоналарнинг бир бирига боғлиқлигини кўрсатиш талабига тўлиқ жавоб беради. Бундан ташқари шуни эътиборга олиш керакки, қишлоқ ҳудудида маъмурий бинолар, меҳмонхоналар ва бошқа фаолият доираларни ташкил қила олмайдиган бинолар жойлашиши ҳам мумкин.

Жаҳонобод пасёлкаси турар жой зонаси чегаралари қизил чизиқлар билан чегараланган бўлиб бу қишлоқни кўшни қишлоқдан, Қишлоқ марказидан ва бошқа жойлардан ажратиб туради. Қизил чизиқ билан қурилиш чизиғи оралиғи, магистрал йўлининг ён томони кўкаламзорлаштирилади, чунки бу машиналардан чиққан газларнинг ва шовқинни камайитириш учун мўлжалланади.

Пасёлкани жамоа маркази асосан қишлоқнинг ичида жойлашган бўлиб, қишлоқ аҳолисига яхши хизмат қилиш радиуси билан таъминланган бўлиши керак.

Жамоа савдо марказини жойлаштирганда, бирорта катта магистрал кўча томонидаги кўкаламзорлаштирилган жойни бузиб у ерда жамоа савдо маркази биноси олдидан унча катта бўлмаган майдон ташкил этилади.

Коммунал хўжалик ташкилотлари кўра, буғ қозони қишлоқ зоналаридан асосан мактаб ва болалар боғчасидан ажратиб қўйилиши керак.

Ер ости ва ер устидаги қўраларни 25 50 машина гуруҳига жамлаб турар жой зонасидан ташқари алоҳида ажратиб жойлаштирилиши керак. Фаолият доираларига тақсимлаш чизмасида турар жой доирасига ҳар куни хизмат қилувчи ташкилотларни кўрсатиш керак.

Жаҳонобод пасёлкаси лойиҳасини тузишда қуйидагилар кўзда тутилган:

а)қишлоқ майдонини қурилиши лозим бўлган объектларга бўлиб чиқиш, яъни ҳовли ва турар жой, дам олиш ва жамоа коммунал доираси, қурилиш ва ёрдамчи қурилиш майдончаларининг ҳақиқий ўлчамларини аниқлаш, навбат

асосида қурилиш зарур иншоотлар ва келгусида қишлоқнинг ривожланиши ва кўкаламзорлаштириш кўзда тутилган.

б)псёлка ҳудудидаги ички ва ташқи транспорт йўллари ва асосий кўчалар қурилишини ташкил қилиш ва қишлоқ аҳолисига маъмурий бинолар билан алоқани яхшилаш, қишлоқнинг ички қисмида пиёдалар йўлакчалари ва автомобиллар қайтиш жойлари кўзда тутилган.

в)маъмурий ва маданий маиший биноларни қулай жойлаштириш. Бу бинолар лойиҳа асосида бир бирига боғлиқлигига қараб мақсадга мувофиқ ҳолда қишлоқнинг марказига ва марказий кўчалар бўйида жойлаштирилган.

Аҳоли турар жой ҳудудини меъморий лойиҳаланганда бир нечта фаолият доираларига тақсимланади.

Кичик қишлоқлар ва қишлоқ туманидаги туман марказлари қуйидаги фаолият доираларига тақсимланади:

Аҳоли яшайдиган ҳудуд, ишлаб чиқариш ҳудуди ва санитар ҳимоя ҳудуди.

Жаҳонобод пасёлкаси аҳоли турар жой ҳудудини шунчаки оддий фаолият доираларига тақсимлаш Қишлоқсозликнинг асосий ғояси эмас, балки ишлаб чиқариш билан аҳоли яшаш жойларини бир бири билан бир жойга, ишлаб чиқариш иншоотларни бир жойга ташлаб аҳолининг яшаши, ишлаши ва дам олиши учун яхши шароит яратиш мақсадида фаолият доираларига тақсимланади.

Аҳоли яшайдиган ҳудудда аҳолининг тармоқлари, уйлари ва хўжалик бинолари, маданий маиший, коммунал корхоналари, кўчалар, майдонлар, боғлар, истироҳат боғлари, хиёбонлар, спорт иншоотлари ва бошқалар жойлашади.

Ишлаб чиқариш ҳудудида, хўжаликдаги машина трактор парки, озик овқатлар сақлайдиган, пахта тозалайдиган, ипак қуртини боқадиган ҳовлилар, қорамол, қўй, йилқи, паррандалар ва бошқа фермалар, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлайдиган корхоналар ташкил қилади. Улар аҳоли яшайдиган ҳудуддан 1,5 2км узоқликда, сув оқимининг қуйи томонида ва шамол йўналишининг қарама қарши томонидан жойлашади.

Ҳозирги кунда қишлоқ аҳоли пунктлари фаолият доираларини катта кўчага нисбатан жойлаштиришнинг 3та кўринишдаги схемаси амалиётда мавжуд.

-Катта кўчага нисбатан аҳоли яшайдиган ва ишлаб чиқариш ҳудудлари параллел жойлашган бўлиб, ҳар бир фаолият доирасига катта кўчадан алоҳида алоҳида транспортлар кириб чиқади ва ишлаб чиқариш ҳудудига келаётган транспорт аҳоли яшайдиган ҳудуддан ўтмайди.

-Қишлоқ аҳоли пунктини кенг очик жойда режалаштирилганда катта магистрал йўл атрофида ишлаб чиқариш ҳудуди жойлаштирилса, биринчидан аҳоли пунктнинг архитектура кўриниши бузилади, шунинг учун катта магистрал йўлдан ишлаб чиқариш доирасига аҳоли яшайдиган ҳудудни четлаб ўтувчи қўшимча йўл ўтказиб аҳоли яшайдиган ҳудуддан кейин ишлаб чиқариш ҳудуди жойлаштирилса мақсадга мувофиқ бўлади.

-Қишлоқ аҳоли пункти магистрал йўлда алоҳида жойлашган бўлиб, лекин ҳар хил сабабларга кўра, яъни ер захираси бўлмасдан ва шамол йўналиши талабига жавоб бермасдан ишлаб чиқариш.

-Ҳудуди катта магистрал йўл ёнига жойлашиши ҳам мумкин. Бундай ҳолларда ишлаб чиқариш ҳудуди билан магистрал йўл орасида санитар ҳимоя ва меъморий кўринишини яхшилаш тадбирлари олиб борилиши керак.

-Қишлоқ аҳоли пункти магистрал йўлнинг икки томонида, яъни аҳоли яшайдиган ҳудуд бир томонда ва ишлаб чиқариш ҳудуди иккинчи томонда жойлашиши ҳам мумкин. Бундай ҳолларда магистрал йўлни кесиб ўтувчи йўллари сонини камайтириш ишлари олиб борилиши керак, яъни кесиб ўтувчи йўллارни икки тавақада ўтказиш керак.

Санитар ҳимоя ҳудуди, аҳоли яшайдиган ҳудудни, ишлаб чиқариш ҳудудидан ва серқатнов йўллар томонидан чиқарган зарарли газлар, нохуш ҳидлар, чанг ва шовқиндан ҳимоя қилади ва улар оралиқда жойлашади.

ПАСЁЛКА ХУДУДИНИ ТИККА РЕЖАЛАШТИРИШ ҚИСМИ

3.1. *Тикка режаштириш ва унинг вазифалари.*

Жаҳонбод пасёлкаси аҳоли турар жой қишлоғини вертикал режаштириш ҳудудни қурилиш, режаш, қуриш ва ободонлаштириш талабларидан келиб чиққан ҳолда табиий рельефни қайта шакллантириш, ўзгартириш ва мослаштириш ишларини ўзида мужассамлаштиради. Тикка режаштириш махсус тузиладиган лойиҳалар асосида тупрокни бир жойдан иккинчи жойга кўчириш билан амалга оширилади.

Пасёлка ҳудудни муҳандислик тайёрлаш ишлари вазифаси барча талаблардан келиб чиққан ҳолда рельефнинг энг мақбул ечимини топишдан иборатдир.

Вертикал режаштириш материаллари Қишлоқ ҳудудида кўчалар, бинолар, ер ости коммуникациялари ва бошқа турдаги иншоотларни лойиҳалашда рельеф ҳақида дастлабки маълумот ҳисобланади.

Тикка режани лойиҳалаш ва уни амалга оширишда иккита кетма-кет босқични кўрсатиш керак: биринчиси-ҳудудни муҳандислик тайёрлашга тегишли бўлиб, унда ҳудуд рельефини умумий ҳолда ташкил этиш ва уни қурилишга тайёрлаш масалалари ҳал этилади, иккинчиси-ҳудудни режаштириш, қуриш ва ободонлаштириш бўлиб, бу босқичда микрорельеф лойиҳаланиб, бинолар, иншоотлар, кўча ва йўллар ва Қишлоқ ҳудудининг бошқа элементларининг белгилари қуйилади.

Ноқулай шарт-шароитлар ва жараёнларни бартараф этиш билан боғлиқ тадбирларда вертикал режаштиришнинг роли қуйидаги ҳолатларда ўринлидир, хусусан:

а) Қишлоқ ҳудудини кучли ёмғирлар ёки сув манбалари таъсирида сув босишида ҳамда сув омборлари иншоотларидан қишлоқ ҳудудини ҳимоя қилиш ҳудудни вертикал режаштириш вазифасига кирувчи дамбалар қуриш ёки ҳудуд сатҳини кўтариш эвазига амалга оширилади;

б) Ҳудудни сизот сувлари таъсирида сув босишидан сақлаш, дренаж тизими ёрдамида ёки майдон сатҳини вертикал режаштириш ёрдамида амалга оширилади;

в) Пасёлка ҳудудида ботқоқликлар мавжуд ҳолларда уларга қарши курашнинг асосийларидан бири вертикал режаштириш бўлиб, у ёрдамида

туриб қолган сувларнинг оқим йўналиши режалаштирилади ва ташқи сувларни қочириш учун шароит яратилади;

г) Чўл ва ярим чўл зоналарда ҳудудни сунъий суғориш мақсадида суғорилаётган майдонларга сув ўз оқими бўйлаб вертикал режалаштириш асосида амалга оширилади;

д) Жарлик мавжуд ва жарликлар ривожланаётган ҳудудларда вертикал режалаштириш ёрдамида жарликлар қияликларини ювиб кетувчи ташқи сувларнинг йўналиши ташкил этилади, ҳамда жарликларни тугатиш уларни кўмиш орқали амалга оширилади;

е) Кўчкили ҳудудларда кўчкиларни олдини олиш тадбирларига ташқи сувларни қочиришни ташкил этиш орқали вертикал режалаштириш иштирок этади;

ж) Қишлоқ ҳудудида карст жараёнлари мавжуд ҳудудларда карст натижасида вужудга келган воронкаларни ташқи сувлардан сақлаш ва уларни йўқотиш бўйича вертикал режалаштириш ҳудудни текислаш мақсадида қулланилади.

Жаҳонобод паслқасини тикка режалаштириш ва уни амалга ошириш у билан боғлиқ бўлган тадбирлар мажмуаси билан биргаликда қулланилганда мақсадга мувофиқдир, булар: ер ости сув қочириш тармоқларини ўрнатиш билан ташқи сувларни қочириш; сизот сувларининг сатҳи баланд бўлган ҳолларда дренаж тармоқларидан фойдаланиш; жарлик ва кўчкили ҳудудларда тиргак деворлар ўрнатиш ва ҳ.к.

Вертикал режалаштиришни амалда қуллаш махсус тузилган лойиҳаларга асосланади. Вертикал режалаштиришда лойиҳалашнинг асосий усуллари, қуйидагилардир:

- Лойиҳавий профиллар усули;
- Лойиҳавий (қизил) горизонталлар усули;
- графоаналитик усуллар.

3.2. Профиллар усули

Жаҳонобод пасёлқасини профиллар усулида вертикал режалашда лойиҳалаш усулларида бири бўлиб, бу усулга асосан, лойиҳалашнинг чизма

материаллари профиллар сеткаси акс этган ҳудуднинг тарҳи билан профилларнинг ўзларидан иборат бўлади.

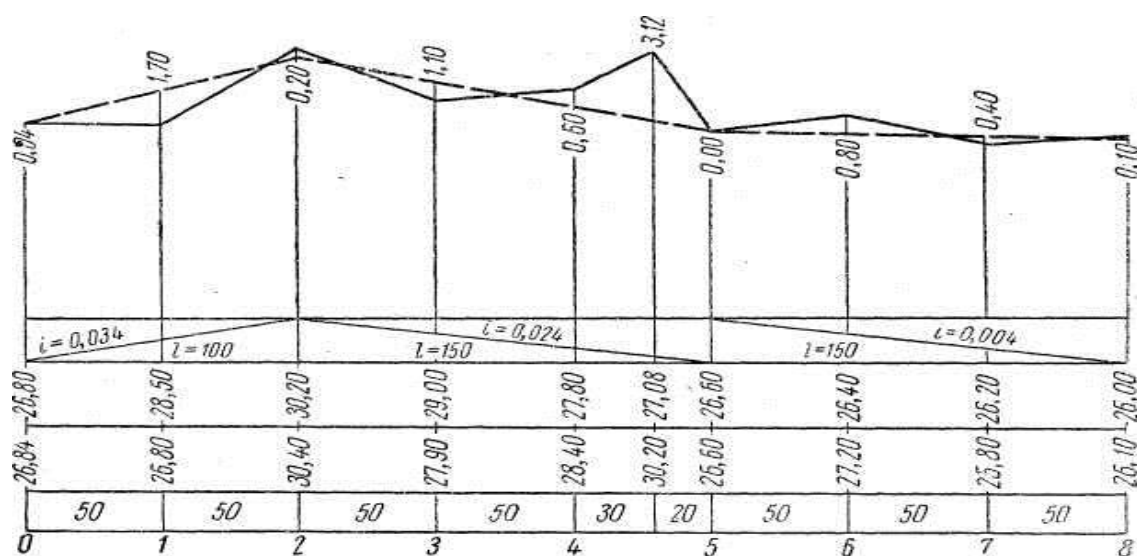
Профиллар ҳудуд тарҳида горизонталлар ёки нивелир белгилари билан тузилади.

Тикка режалашни профиллар усулида лойиҳалаш қуйидаги кетма-кетликда бажарилади: лойиҳаланаётган ҳудуд тарҳи профиллар сеткасига бўлинади; сетканинг иккала йўналиши бўйича профиллар тузилади; профилларни уларнинг кесишган ўзаро боғлиқ жойларида лойиҳалаш; ер ишлари ҳажмини ҳисоблаш.

Профиллар сеткаси квадратлар ёки тўғри бурчакли тўртбурчаклар бўйича бўлинади, уларнинг ўлчамлари вертикал режалашни лойиҳалаш босқичларидан, ҳудуднинг ўлчами ва вазифасидан ҳамда табиий рельефнинг кесишганлик даражаларидан келиб чиққан ҳолда қабул қилинади.

Квадрат томонлари кичик ҳудудлар учун 20-40 ёки 50м, нисбатан катта, қурилмайдиган ва махсус фойдаланиш учун тайёрланадиган (суғориш ва фильтрация майдонлари, аэродромлар, ипподромлар ва ҳ.к.) ҳудудларни лойиҳалаштиришда 100-200м. Қишлоқ ёки тумanning вертикал режаси схемасини ишлаб чиқишда профиллар сеткаси кўча ўқи бўйича бўлинади.

Табиий ва лойиҳавий рельеф профилларда сиртнинг кесими, табиий, лойиҳавий ва ишчи белгилар ва майдонларда лойиҳавий нишабликлар кўринишида ифодаланади.

Профиллар усулида вертикал режалаштиришнинг хусусий ҳоли сифатида қишлоқ кўча ва йўллари ҳисобланади. Бунда бўйлама профил кўчанинг ўқидан ўтиб, кўндаланг профиллар ҳар бир пикетда бажарилади.

Профиллар усулини амалда қўллаш кўп меҳнат талаб қилиб, узун масофада бир вақтнинг ўзида жуда кўп профиллар лойиҳаланади. Асосий мураккаблик профиллар кесишмаси нуқтасида лойиҳавий белгиларни боғлашдир. Қушни профиллар бўйича қияликларнинг тўғри келмаслиги, сиртнинг мўлжалланаётган ёки берилган шаклидан ўзоқлашиш, ҳар доим тўғрилаш қийин кечадиган ва баъзи ҳолатларда лойиҳани қайтадан бажаришни талаб қилади.

Ер ишларининг ҳажми ва лойиҳанинг мос равишдаги техни-иқтисодий кўрсаткичи фақатгина лойиҳа ишлари тугагандан сўнг маълум бўлади. Ер ишларининг қониқарсиз баланси кўпгина ёки барча профиллар белгиларининг ва қияликларининг ўзгаришига олиб келиши мумкин.

Профиллар усулини қўлланиш соҳалари бўлиб, қурилиш кўзда тутилмаган катта майдонларни режалаштириш ҳамда рельеф сиртини ҳар бир элементи бўйича батафсил режалаштиришсиз, умумий принципиал ечимини ишлаб чиқиш босқичида қўлланилади.

Лойиҳавий-режалаштириш амалиётида вертикал режалаштиришни лойиҳалашда сеткалар бўйича профилларсиз бир қанча соддалаштирилган усуллари қўлланилади. Бу ҳолда лойиҳавий белгилар ва қияликлар ҳудуднинг режаси бўйича аниқланади. Бундай лойиҳалаш, одатда ер ишлари ҳажмини ҳисобга олмайди. Бу усулда вертикал режалаштириш фақатгина рельефнинг тақрибий ечимини беради. Бу эса қишлоқ бош режаси бўйича ва қишлоқ туманини батафсил лойиҳаси бўйича режалаш ва қуришда вертикал режалаш схемаларини лойиҳалашда лойиҳавий-режалаш ишларида аҳамиятлидир.

3.3. Лойиҳавий (қизил) горизонталлар усули.

Жаҳонобод пасёлкасини лойиҳавий (қизил) горизонталлар усули лойиҳаланаётган рельефни янги, қизил горизонталлар деб аталувчи чизикларда акс эттиришдир.

Лойиҳалаш жараёнида ер сиртига рухсат этилган нишабликлар бериш билан рельефнинг янги шакли яратилади.

Лойиҳаланаётган рельефни қизил горизонталларда акс эттириш ҳудуднинг бўлажак рельефини осон тасаввур қилишга имкон беради.

Лойиҳавий горизонталлар усули-майдон тарҳи билан вертикал режалаш лойиҳасини битта чизмада кўрсатиш имкониятини беради, яъни, кўп сонли профилларни тузиш ва лойиҳалашга ўрин қолмайди.

Биоларни, иншоотларни ва бошқа қурилиш элементларини, муҳандислик қурилмалари ва ҳудудни ободонлаштириш ҳолатларини ва вертикал режалаштириш лойиҳаларининг биргаликдаги тарҳи қишлоқ ҳудудини ўзлаштириш, режалаштириш ва қуриш масалаларини комплекс равишда ечади.

Пасёлка қишлоқсозлик амалиётида лойиҳавий горизонталлар усули кенг қўлланилмоқда, жумладан, қишлоқ кўчаларини лойиҳалашда, тураржой гуруҳлари ва микрорайон ҳудудларини лойиҳалашда, қишлоқнинг рельефи мураккаб бўлган жойларида муҳандислик тайёргарлиги ишларида.

Рельефни лойиҳалашдан мақсад, қуриладиган ҳудуд тарҳида ҳудудни ўзлаштириш талабларига жавоб берадиган рельефни яратиш учун унда қизил горизонталлар ўтказишдир.

Сатҳи кўтарилган майдонларда ташқи сувни қочириш ва бу майдонларни қуриш ишлари осон кечади. Кўкаламзорлаштирилган майдонларда ер сатҳини сунъий кўтариш ва бу майдонларни зарурий нишабликлар билан таъминлаш ташқи сувларни қочиришда қул келади.

Сунъий равишда яратилган рельеф қишлоқ яшил ҳудудлари ландшафтини режалаштиришга ёрдам беради.

Биоларни жойлаштиришда ва қатнов қисмларини ўтказишда квартал ва микрорайонларни эркин режалаштириш вертикал режалаш ишларини осонлаштиради.

Шундай қилиб, қурилишни эркин режалаштиришда вертикал режалаштириш маълум бир жойлар учун амалга оширилади, яъни биолар қуриладиган майдонларда, спорт ва бошқа турдаги майдонларда, қатнов қисмлари ва автомобилларга ажратилган майдонларда.

Режалаштирилаётган майдонда ер сиртининг лойиҳавий рельефини яратиш бўйича вертикал лойиҳалашнинг бир нечта турлари мавжуд бўлиб, улардан энг кўп қўлланиладиган тури, бу конвертсимон, яъни сувни тўрт томонга оқизишдир. Бундан ташқари, икки томонлама ва бир томонлама сув қочириш турлари мавжуд.

Одатда, майдони унчалик катта бўлмаган тураржой гуруҳларида ташқи сувларни қочириш очик сув қочириш тизими орқали амалга оширилади. қишлоқларда эса майдоннинг катталигидан келиб чиққан ҳолда, кучли ёмғир пайтларида ариқларда тирбандлик вужудга келмаслиги учун ер ости сув қочиргич тизимларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Таъкидлаб ўтиш лозимки, ер ости сув қочиргичи нафақат ташқи сувларни қочиришни ташкил этиш тизими учун, балки, замонавий қишлоқларни ободонлаштириш элементи ҳамдир.

Майдонларни режалаштиришда нафақат тикка лойиҳа шартларини, шу билан бирга паст-баландликларнинг ташқи эстетик кўринишига, бундан ташқари, биноларнинг рельефда баландликларига ҳам аҳамият бериш лозим.

Биноларнинг бурчаклари ва кириш қисмлари бўйича баландлик белгиларининг лойиҳаси ички қатнов қисми ариқларининг баландлик белгиларига нисбатан, ташқи сувларнинг бинолардан ариқларга қараб оқишини таъминлаган ҳолда амалга оширилади.

Жаҳонобод пасёлкаси худудини тикка режалаштириши. Худудни Қишлоқсозлик нуқтаи назаридан баҳолаш, авваломбор, жойнинг табиий жараёнлар таъсирида шаклланган табиий рельеф хусусиятлари ва шаклига боғлиқдир.

Рельефни ўрганиш геоморфология фанининг вазифаси бўлиб, бу фан рельефнинг шаклланиши, вақт ва фазода ривожланишини ўрганади.

Қишлоқсозлик тажрибасида табиий ва ўзлаштирилган рельефнинг 2 хил тури қабул қилинган: макрорельеф, катта худудлардаги сезиларли даражадаги паст-баландликларга эга бўлган сиртлар; микрорельеф - маълум бир худуддаги, жуда сезиларли бўлмаган нишабликларга эга бўлган сиртлар.

Табиий рельеф ерни литосфера деб аталувчи қаттиқ қобиғи сиртининг турли кўринишдаги оддий ва мураккаб элементар шаклларида иборатдир. Рельефнинг бундай шаклларига водийлар, қир ва адирликлар, жарликлар, чуқурликлар, тепаликлар ва ҳ.к.лар мисол бўлади.

Рельефнинг асосий шакллари текисликлар ва тоғликлардан иборат. Ўз навбатида текисликлар қишлоқсозлик амалиётида қуйидаги категорияларга бўлинади:

- 1) Нишаблиги 0-0,4% жуда текис бўлган рельеф;
- 2) Нишаблиги 0,4-3% чегарасидаги текис бўлган рельеф;
- 3) Нишаблиги 3-6% чегарасидаги сезиларсиз қияликдаги рельеф;
- 4) Нишаблиги 6-10% чегарасидаги сезиларли қияликдаги рельеф;
- 5) Нишаблиги 10-20% чегарасида бўлган қиялик;
- 6) Нишаблиги 20% катта бўлган қиялик.

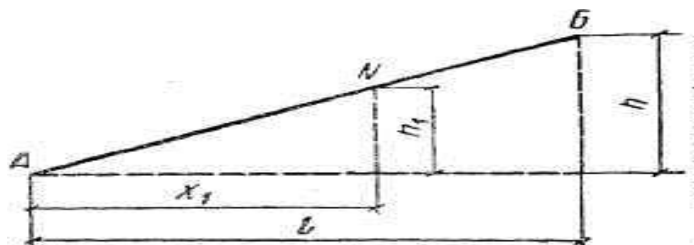
Тоғли рельеф турли баландликлардаги тоғларнинг мавжудлиги билан характерланади.

Жойнинг рельефи эса топографик хариталарда текисликни горизонтал текислик билан кесганда ҳосил бўлган проекциясини акс эттирувчи режадаги горизонталлар билан кўрсатилади. Ҳар бир горизонтал қабул қилинган сатҳга нисбатан маълум бир баландликни билдиради.

Ўзаро зич жойлашган горизонталлар қияликни, аксинча эса текисликни кўрсатади.

Горизонталларни акс эттирувчи режа қишлоқсозликда режалаш ва қуриш лойиҳаси учун ҳамда кўпгина бошқа турдаги муҳандислик масалаларини ечишда асос бўлиб хизмат қилади.

Белгилар. Режа горизонталлари оралиқларидаги белгиларнинг ҳақиқий аниқлиги, қидиралётган нуқтанинг иккала горизонталга тўғри чизикли перпендикуляр ўтказиб, интерполяциялаш натижасида аниқланади.

Белгиларни интерполяциялаш

1:1000 ва 1:2000 миқёсдаги режалар учун белгиларнинг ҳақиқий аниқлиги қуйидаги қийматларда аниқланади:

Горизонталлар оралиғи ҳар 0,2м			2-3см
«	«	« 0,25м	3см
«	«	« 0,5м	6-7см
«	«	« 1,0м	15см

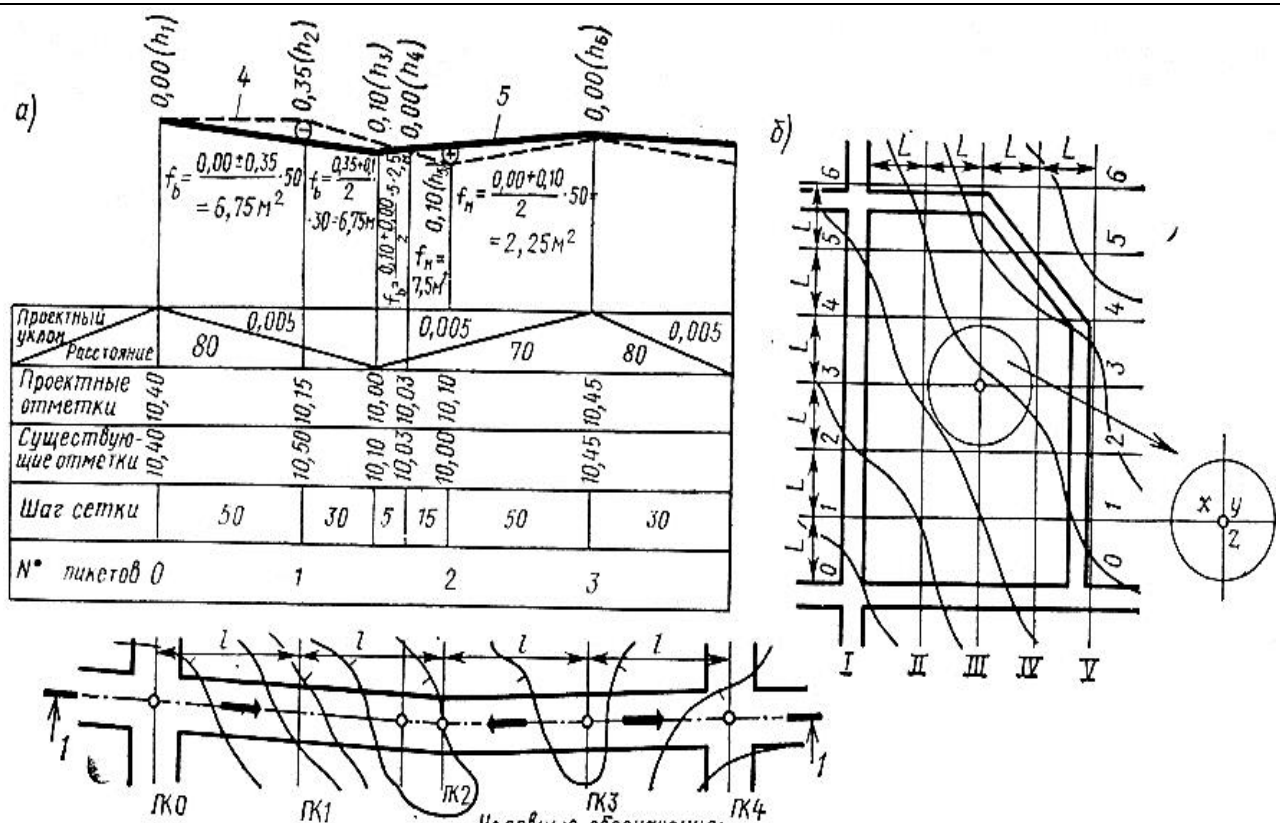
Лойиха режа ишларини бажаришда, баъзида қўшимча рельеф чизиқлари ўтказиш билан рельефни янада майдалаштириш талаб этилади. Рельефни янада аниқлигини оширишга, унинг орасидан сунъий равишда қўшимча рельефлар ўтказиш билан эришиб бўлмайди. Бундай ҳолатда албатта жой учун қўшимча нивелирлаш ишлари ёки бошқа маълумотлар зарур бўлади. Баъзи ҳолларда, худудни дастлабки тайёрлаш босқичида режада рельеф йириклаштирилади. Бунда, масалан, 0,5м ўтказилган горизонталлар орасидан биттадан горизонтал олиб ташланади. Бундай режа фақатгина жойнинг фақатгина характерли шакллари ҳақида тасаввур беради.

жадвал

Рельефнинг ҳолати (шарҳи)	Рельефнинг кесишуви		Баландлиги, м	
	М 1:500	М 1:2000	М 1:1000	М 1:500
Текис рельеф нишаблиги 2 %	0,5:1	0,5:1	0,5	0,5
4 % гача	1:2	0,5 : 1-2	0,5	0,5
6 % гача	2:5	1 : 2	0,5:1	0,5
10 % ва ундан юқори	2:5	2	1	1

Жойнинг яхлитлигини таъминловчи минимал ўлчовлар

Жойнинг номи	Ернинг минимал ўлчовлари, м			
	Узунлиги	Эни	Баландлиги зинапоя (супа) шаклида	Чуқурлиги текис
Микрорайон-дахаси	100	50	10	15
Яшаш – тумани	400	100	20	40
Туман – режаси	1000	300	30	60

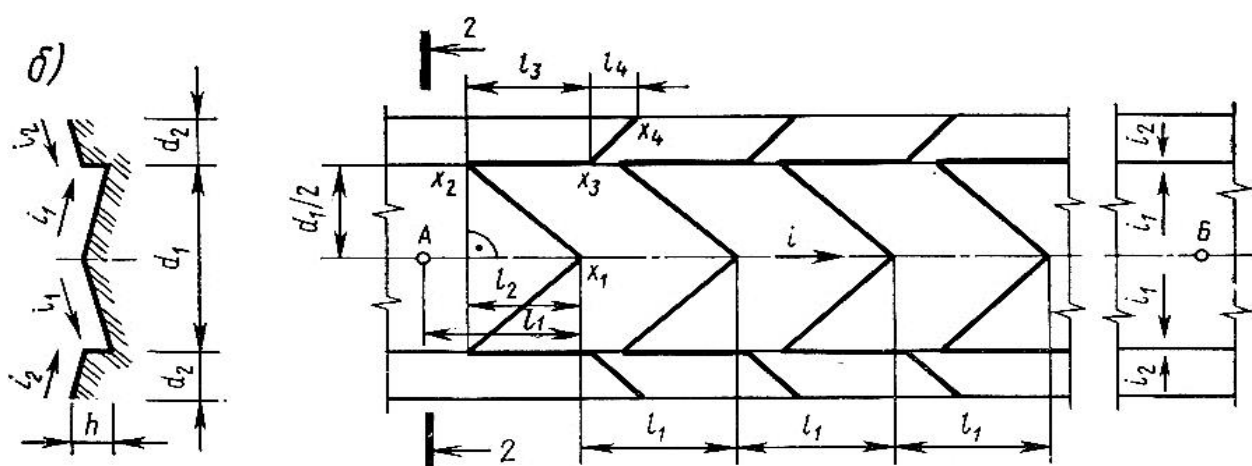

Шартли белгилар:

0-1' 0-2 0-3

Профиллар (кизил профил) усули асосида тикка режалаштириш лойихаси.

1-хусусиятли нуқталар; 2-грунт суриладиган майдон; 3-шундай тўкиладиган жой; 4-мавжуд рельеф чизиғи; 5-шундай лойиха чизиғи; х-ишчи белги; у-шундай лойиха белгиси; z-шундай табиий рельеф белгиси.

Қизил горизонталлар усули бўйича тикка лойихалаш.

а-майдон бўйлаб; б-кўча бўйлаб; 1-мавжуд горизонталлар; 2-лоийхаланаётган горизонталлар; 3-тиргак девор; 4-табиий сатҳ; 5- лойиха сатҳи.

Лойиҳа горизонтал усули-бўйича тикка режалашни олиб бориш микрорайон ҳудудлари, кўкаламзор майдонлар ва транспорт йўлларини лойиҳалашда кўл келади. Бу усулнинг қўлайлиги шундан иборатки, унда шаклланадиган рельеф белгисини лойиҳа ёки қизил горизонталлар орқали белгилаш имкони бор. “+” белгиси билан тўкилма тупроқлар белгиси аниқланади. Қирқиладиган ёки қовланадиган тупроқ белгиси “-” белгиси билан белгиланади.

Кўчанинг қисмларида лойиҳа горизонталлари доимий лойиҳа қиялиги i кетма-кетликда белгиланади, б). Дастлаб ℓ_1 қиймати қабул қилинган лойиҳа қиялиги i бўйича аниқланади. Бунинг учун қуйидаги муносабатдан фойдаланамиз.

$$\ell_1 = \Delta h / i$$

Бу ерда Δh – лойиҳаланаётган рельефнинг кесим юзаси ўлчами, м.

Олинган ℓ_1 нинг қиймати кўча ўқининг А нуқтаси белгиси бўйича сурилиб қўйилади. Шунда x_1 нуқтаси кўча ўқи бўйича ўзининг ҳақиқий ҳолатига эга бўлади. Шундан сўнг кўчанинг лоток белгисини аниқлайдиган горизонтал ҳолати аниқланлади. Кўчанинг кўндаланг кесими бўйича қиялигини ва йўлнинг энини инобатга олиб, қуйидаги муносабат аниқланади.

$$\ell_2 = i_1 d_1 / 2$$

Бу ерда d_1 - кўча қатнов қисмининг эни, м; i_1 - кўндаланг қиялик.

лоток чизиғи бўйлаб белгиланадан горизонталнинг x_2 белгиси ℓ_2 қиймати бўйича сурилади.

Пиёдалар қатнов қисмидаги горизонтал эса олдиндан аниқланган

x_3 қиймати бўйича белгиланади. Шунда уни бўлама қиялик бўйича суриб, ℓ_3 ҳисобланилади

$$\ell_3 = h / i$$

Бу ерда h – бордюр тошининг баландлиги, м; i – йўлнинг бўйлама қиялиги.

ℓ_4 ни аниқлаш билан пиёдалар қатнов қисмининг юқори чегарасини x_4 нуқта белгилайди

$$\ell_4 = d_2 i_2 / i$$

Бу ерда d_2 – пиёдалар қатнов қисмининг эни, м; i_2 - пиёдалар қатнов қисмининг кўндаланг қиялиги.

Ушбу бажарилган ишлардан кўриниб турибдики, тикка режалаштиришнинг мазкур усулини амалга оширишда турли жадвал, шакллар ва номограммалардан фойдаланиш талаб қилинганлиги сабабли мураккаб усул ҳисобаланилади.

3.4.Биолар атрофларини тикка режалаштириш

Жаҳонобод пасёлкаси биоларни лойиҳалашда уларнинг пойдевор бурчакларидаги лойиҳа белгисининг баландлиги фарқини камайтириш талаб этилади. Табиий рельеф нишаблиги кўпчилик ҳолларда бионинг меъморий, ҳажмий, қуёш тушиши, жойни шамоллатиш ёки шамолдан ҳимоя қилиш каби талабларини қаноатлантира олмайди. Шунинг учун ҳам турдош биоларни узун томони билан нишаблик бўйлаб жойлаштириш 2 хил усул билан амалга оширилади. Биринчи ҳолда табиий рельеф ўзгартирилмайди, бионинг бурчакларидаги фарқ баландлиги ўзгарувчан “цокол” ҳисобидан амалга оширилади. Бунда тупроқ ишларининг ҳажми минимал бўлади. Аммо турдош бионинг пойдеворини қайтадан ҳисоблашга тўғри келади, бу эса қурилишнинг 2-8% қимматлашишига сабабчи бўлади. Иккинчи ҳолатда рельефни суриб, бино учун майдон тайёрланади. Унда ҳам йўл қўйиладиган энг катта нишаблик қуйидагича топилади:

$$i_{\max} = \frac{B_{\max} - B_{\min}}{L_{\delta}} \cdot 100\%$$

бу ерда $i_{\max}$ - йўл қўйилиши мумкин бўлган максимал нишаблик, %; $B_{\max}$ ва $B_{\min}$ “пол”нинг ердан максимал ва минимал кўтарилиши

$$B_{\max} = 1,51,7 \text{ м.}$$

$$B_{\max} = 0,5 \div 0,8 \text{ м.}$$

Бионинг узунлиги майдонча қазилиш ёки кўмилиш ҳисобидан қуйидагича топилади:

$$\ell = (h_k + h_q - bi) / (i_T - i_C)$$

$$\ell = b_{\max, \min} / (i_T - i_C);$$

бу ерда: i_T - табиий нишаблик; i_C - сурилгандан кейинги нишаблик.

Агар майдонда тупроқни суриб қўйиш ҳисобидан бажарилса, унда

$$L_{\delta} = (b_{\max} + b_{\min} - \ell i_k) / (i_T - i_C);$$

бу ерда b -бинонинг эни, м; ℓ_k -бинонинг кўндаланг нишаблиги; ℓ - бинонинг узунлиги, м; $v_{\max} - v_{\min} \leq 1/2m$.

режаштиришнинг вазифалари

1. Ернинг юза қисмидаги сув оқимини микрорайон ҳудудидан ташқарига чиқаришни ташкиллаштириш;
2. Қишлоқ кўчалари, майдонлари ва чорраҳаларида машина ва пиёдалар ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш учун мумкин бўлган қиялик билан таъминлаш;
3. Ер ости муҳандислик тармоқларини ва уйларни жойлаштириш учун яхши шароит яратиш;
4. Жуда ноқулай бўлган физик, геологик жараёнларда ернинг юза қисмини яхшилаш;
5. Ернинг юза қисмига меъморий, гўзал шакл бериш;
6. Ернинг юза қисмини керакли вақтда сунъий равишда ўзгартириш;
7. Катта-катта иншоотларни қуришда керакли вазифани бажариш;

Пасёлка ҳудудини ҳамма жойидан ернинг юза қисмидаги ёмғир ва қор сувларини микрорайон ҳудудидан ташқарига чиқариш ишлари олиб борилади ва шунинг учун қишлоқларда очик ва ёпиқ сув системаси қўлланилади. Бу ариқлар ёки қувурлар орқали мўлжалланган сувни қишлоқ ҳудудидан ташқарига ёки сувларни тозалаш иншоотига олиб бориб қуйилади.

Ернинг юза қисмидаги нуқта белгисини шундай режаштириш керакки, ернинг юза қисмини табиий ҳолда ўсимликларни ва ўсимлик ўсадиган тупроқ қатламини сақлаб қолишга катта эътибор бериш керак.

Тупроқни тенг тақсимлашни ва тупроқ ишлари, ҳажми кам бўлишини инобатга олиб, режаланаётган ҳудуднинг нуқта белгисини аниқлаймиз.

Пасёлка ҳудудларини режаштириш иши, асосий мақсад бўлиб қолиши керак эмас.

Пасёлка қурилишида фойдали бўлган кам ҳажмда тупроқ ишлари ва табиий ер юзига кам ўзгартиришлар киритишга ҳаракат қилиш керак.

Тикка режаштиришнинг фойдали иш қобилиятини қуйидаги техник-иқтисодий кўрсаткичлари билан аниқланади:

- Лойиҳа ишидан катта фойда бўлиши мумкин, агарда кам ҳажмли тупроқ ишлари бўлса;
- Тупроқни қазил ва тупроқ тўлиш ҳажми бир хил бўлса ва машина билан тупроқни бошқа жойга олиб бориш ва олиб келиш ишлари бўлмаса;
- Участкадан-участкага тупроқ алмашишда (тупроқни машина ёрдамида олиб кетиш ва олиб кетишда) масофани ҳар тарафлама қисқартириш.

Тикка режалаштириш лойиҳалашнинг асосий усуллари қуйидагилардир:

1. Нуқта белгиси усули;
2. Қизил горизонталлар усули;
3. Ён томондан кўриниш лойиҳа усули.

Жаҳонобод пасёлкасини тикка режалаштиришда юқоридаги усуллардан бирига асосланган ҳолда лойиҳа бажарилган. Бу лойиҳа бажарилишида қизил горизонталлар усули қўл келган. Бу усул қулай ва микрорайонга мос келган.

Нуқта белгиси усули. Тикка режалаштириш лойиҳаси-Қишлоқ ҳудудининг геодезик топосъемкасига кўра ва шу пасёлканинг бош режасига кўра тикка режалаштириш лойиҳасини бажаришда биринчи навбатда табиий ер қисмининг нуқта белгиси кўчаларнинг юза чорраҳаларида ва ер юза ўзгарган жойларида аниқланади.

Қора белгилар табиий ер юза қисмидаги горизонталлар оралиғидаги баландлик белгисини билдиради ва улар интерполяция усули билан аниқланади. Нуқталар орасидаги масофа чизмадаги нуқталар оралиғи ўлчаб олиниб масштаб бўйича қўйилади. Нуқталар оралиғидаги бўйлама қиялик мумкин бўлган кичик ва катта қиялик текширилиб кўрилади. Бўйлама қиялик қуйидаги формула орқали топилади. Бўйлама қиялик, нишаблик, %.

Кўпинча лойиҳаланаётган жойнинг бўйлама қиялик мумкин бўлган энг катта ва энг кичик қиялик меъёрига тўғри келмайди. Бундай пайтда, мумкин бўлган бўйлама қиялик, яъни бир нуқта томонидан тупроқ қовлаб олиниб, иккинчи нуқта томонга ташланади, сунъий ҳолда ҳосил қилинган бўйлама қиялик, яъни лойиҳа белгилари орасидаги ишчи белги дейилади ва ижобий белги, салбий белги, ишоралари билан чизмада кўрсатилади. Лойиҳа белгиси шундай тоқлаб қўйилиши керакли, қора белги билан қизил белги фарқи шароитга қараб 0,5м дан ошмаслиги керак. Тикка режалаштириш лойиҳасини

бажаришда кўча ва чорраҳалардан паст ёки чуқур жойлар пайдо бўлишга яъни сув олмайдиган жой ҳосил бўлишига иложи борица йўл қўймасликка ҳаракат қилиш керак. Тикка режалаштириш лойиҳасида чорраҳалардаги кўчаларнинг ўқ чизиқлари кесишган жойга ҳамда ер юза қисмининг қиялиги ўзгарган жойга табиий (қора) ва лойиҳа (қизил) белги, ҳамда ишчи белги ўзининг ишораси билан кўрсатилади. Бу нуқталар орасига стрелка билан нишаблик кўрсатилади. Стрелканинг юқорисида қиялик (бўйлама) кўрсатилади, пастидан эса нуқталар орасидаги масофа кўрсатилади. Тикка режалаштириш лойиҳаси асосан икки босқичда бажарилади. Биринчи тайёргарлик босқич жараёнида жойнинг ер юзини тузилишининг геологик материалларни ва муҳандислик текшириш ишлари материалларни яхшилаб ўрганиб чиқилади. Янгиариқ қишлоғи ҳудудидаги ёмғир сувларини қайси томондан ташқарига чиқариб юбориш юқолишини катта тезликда ҳаракат қилишга мўлжалланган магистраль йўлларни ва темир йўл йуқолиши аниқланади бош режани ишлаш учун тикка режалаштириш лойиҳасининг оптимал варианты тахлаб олиниб иккинчи босқичда ўтилади. Жаҳонобод пасёлкасини тикка режалаштиришдан асосий мақсад турар жой ва жамоат биноларини табиий ер тузилишига қараб туғри жойлаштириш, суғориш, чиқинди сувларини ташлаш, ва микрорайон ҳудудидаги қор ёмғир сувларини чиқаришни ташкиллаштиришдан иборат. Жаҳонобод пасёлкаси ҳудудини тикка режалаштириш лойиҳаси табиий ер тузилишига боғлиқ шунинг учун пасёлка лойиҳаланаётганда айрим кучалар да табиий ер тузилиши сув оқизмига керак бўлган нишабликни бермайди. Бу ҳолда қурилиш нормаларига асосан қабул қилинган нишаблик сунъий ҳолда келтирилади. Кўчаларда айрим нуқталардан тупроқ қовлаб олиниб, айрим нуқталарига ташланади ва кўзланган нишаблик ҳосил қилинади микрорайонни тикка режалаштиришини яна бир мақсади шуки, бу ерда аҳоли турар жой бинолари ҳовлиларни суғориш ҳам кўзда тутилган. Ҳар бир хонадан эгаси ўз ҳовлисини сув билан суғориш керак. Шунини кўзда тутиб сув ўз оқими билан оқиши йўлга қўйилган. Пасёлканинг табиий ер тузилиши тинч, шимолдан жанубга томон катта бўлмаган нишабликда пасайиб боради. Бу ерда қорлик ва дўнгликлар йўқ. Фақатгина айрим кўчаларгина бизга керакли бўлган нишабликни бермайди. Шу кўчалардан биттасини қараймиз. Бундай ҳолда биз кўчанинг энг кичик бўйлама қиялиги 0,0004ни табиий нуқталар (қора)

айримасига кўпайтириб уларни тенг ярмини катта томонга қуйиб, кичик белги томондан шунга айириб талаб қилинган нишабликка эришамиз.

$$71,6 - 71,2 = 0,4 \quad 200 \times 0,004 = 0,8 \quad 0,8 - 0,4 = 0,4 \quad 0,4 : 2 = 0,2$$

ПАСЁЛКА ХУДУДИНИ КЎКАЛАМЗОРЛАШТИРИШ ВА МУҲАНДИСЛИК ТАРМОҚЛАРИ ХИСОБИ ҚИСМИ

4.1.Кўкаламзорлаштириш тартиби

Жаҳонобод пасёлкасини кўкаламзорлаштириш тартиби ҳар хил вазифаларни бажарувчи майдонларга бўлинади.

Булар ичида қуйидагилар энг керакли ҳисобланади.

1. Ҳамма фойдаланадиган ўсимликлар киради, яъни қишлоқ ичидаги ва қишлоқ ташқарисидаги боғлар, дарахтзорлар, хиёбонлар ва кўча атрофида экилган дарахтлар киради.
2. Бу гуруҳга маълум кишилар фойдаланадиган ўсимликлар киради, яъни биринчи гуруҳ ўсимликларга нисбатан бутун қишлоқ аҳолиси фойдалана олмайди, яъни мактаб ҳовлисидаги, ўқув юртлари ҳовлисидаги касалхона, боғча, клуб, маҳалла ҳудудидаги ўсимликларни ўз ичига олади.
3. Бу гуруҳга махсус вазифани бажарувчи ўсимликлар киради, яъни турар-жой доираси билан саноат корхоналари оралиғидаги «ҳимоя йўлаги»дан ўсимликлар шамол эсишдан қум ва қор кўчишидан сувни тоза сақлаш учун экилган дарахтлар киради.

Пасёлкани кўкаламзорлаштириш тартиби қуйидаги меъёрдан фойдаланилади.

жадвал

№	Ўсимликлар босқичлари	Қишлоқ 1 кишига 1м ² мўлжалланган меъёри		
		Энг катта	Ўрта ча	Кичик
1	I-гуруҳ			
	Қишлоқ микёсидаги истироҳат боғи	8	5	-
	Маҳаллалар кўкаламзор майдони	5	5	5
3	Кўчалар яшил майдонлари	5	4	3
	Жами фойдаланиладиган ўсимликлар	18	14	8
1	II-гуруҳ			
	Стадион майдонларида	2,6	2,6	2,8
	Боғча ҳовлисида	1,2	1,2	1,2
3	Яслилар ҳовлисида	0,75	0,75	0,75

4	Мақтаб ховлисида	3,3	3,3	3,3
5	Соғлиқни сақлаш, касалхоналарда	1,24	1,24	1,24
6	Маданий маиший бинолар ховлисида	0,79	0,79	0,79
7	Ишлаб чиқариш корхоналарида	8	8	8
	Жами фойдаланилган ўсимликлар			
8	III-гуруҳ Тозалиқни химоя қилувчи “химоя йўлаги”	7	7	7
9	Қабристон майдонлари	0,77	0,77	0,77
10	Қишлоқда ҳар-хил вазифани бажарувчи ўсимликлар	5	5	5
	Жами махсус экилган ўсимликлар сони	12,77	12,77	12,77

Жаҳонобод пасёлкаси Самарқанд вилоятида жойлашган. Табиати ўсимликларга жуда бой. Бу ерда боғлар сақланиб келинмоқда. Қишлоқ лойihalанаётган ҳудуд боғларга тутатиб кетган. Лойihalаланган қишлоқдаги ҳар бир оила ўз ховлисига эга.

Дарахт ва буталар сояси инсонни қуёш нуридан сақлайди ва кислородга тўйинтиради. Пасёлканини кукаламзорлаштиришда юқоридагилар эътиборга олинди.

Дарахтларнинг яна бир узига хос хусусияти, улар шамолга қарши энг ишончли химоя воситасидир. Пасёлкада доимо шамол эсиб туради. Шамолнинг йўналиши жанубий ғарбдан, шимолий шарққа томон йўналган. Шамол йўлини тузиш мақсадида қишлоқ ҳудудининг атрофига қатор-қатор қилиб чинор, кайроғоч дарахтлари ўтказилган.

Пасёлкани кўкаламзорлаштириш бўйича ишлар ҳажми қуйидаги жадвалда кўрсатилган.

№	Кўкалам зорлаштириш тури	Бош муддатда қурилиш лозим бўлган ховлилар номланиши			Умумий фойда ланувчи яшил майдон	Биринчи навбатдаги қурилиш	
		Ўлчов бирлиги	Кўча ва майдон	Жамоат бинолари ховлилари		Кўча ва майдонлар	Жамоат бинолари ховлилари
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Дарахт ўтказиш	Дона/м³	$\frac{6000}{1620}$	6930	3969	$\frac{684}{185}$	324
2	Кустарникла	Дона/м³	$\frac{10000}{1000}$	11550	6160	$\frac{1140}{114}$	540

	р ўтказиш						
--	-----------	--	--	--	--	--	--

Берилган маълумотлар: 140 ўринли Янгиариқ қишлоғида қурилаётган болалар ясли боғчасини асосий лойихалаштириш талаб қилинади.

4.2 Қишлоқларни кўкаламзорлаштириш

Жаҳонбод пасёлкасидаги ҳаётни ўсимликлариз тасаввур қилиб бўлмайди. Инсонни ўраб турган муҳитнинг шаклланишида уларнинг аҳамияти жуда юқори ва хилма-хилдир, чунки ўсимликлар санитария-гигиеник вазиятни яхшилаш хоссаларига эгадирлар. Ўтказилган дарахтлар шамол кучини, шовқинни пасайтиради, иссиқлик режимини тартибга солади, ҳавони чангдан ва зарарли саноат чиқиндиларидан, патоген микроорганизмлардан тозалайди ва уни намлантиради, бу эса жуда кўп соғломлаштирувчи аҳамиятга эга. Ўтказилган дарахтлар қишлоқ-қишлоқлар аҳолисининг дам олиши, оммавий маданий-оқартув тадбирларини, жисмоний тарбия ҳамда соғломлаштириш ишларини ташкил этишнинг энг яхши муҳитдир. Ўтказилган дарахтлар-бу фақат айрим аҳоли турар жойларида яшашнинг санитария-гигиеник шароитларини тубдан ўзгартирашининг асосий усулларида биридир.

Ўсимликлар аҳоли турар жойлари муҳандислик ободонлаштиришда муҳим ўрин эгаллайди. Улар ёрдамида автомагистралларда транспорт ҳаракати тартибга солинади, жарликларга қарши кураш олиб борилади, ён бағирлар, қияликлар мустаҳкамланади, меморация ишлари амалга оширилади.

Кўк ўсимликлар пасёлка меъморчилигида муҳим аҳамиятга эга. Улар Қишлоқ ландшафтининг бойитиш кўпинча эса шакллантиришнинг ажойиб воситаси бўлиб хизмат қилади ва парклар ҳамда боғлар меъморчилиги масалаларини ҳал этишда етакчи ўринни эгалайди. Катта меъморий-режалаштириш ва санитария-гигиеник аҳамияти туфайли дарахтлар қишлоқ ёки қишлоқ мажмуини ташкил этувчи асосий қўшилувчилардир.

4.3. Ўсимликлар ва ҳавонинг ифлосланиши.

Мамлакатимизда ва хорижда ўтказиладиган тадқиқотлар ҳавонинг электрик ҳолатининг муҳим гигиеник аҳамиятини кўрсатади. Ўсимликлар ажратадиган органик моддалар ҳавонинг ионланишига катта таъсир кўрсатади: инсон саломатлиги учун энг қулай бўлган манфий ионларнинг концентрацияси ортади. Иқлимнинг фойдалилик даражаси одатда организмнинг химиявий

кучларини оширишга қодир бўлган ҳаводаги манфий ионларнинг миқдори билан белгиланади.

Ҳавонинг энг яхши ионланиши одатда ўрмонда, дарахтларнинг шох-барглари тўшамаси остида, қишлоқдаги боғ ва паркларда, айниқса аралаш баргли (1см^2 ҳавода 1283та энгил ион) ва қарағай баргли ўсимликларда (1см^3 да 1166 энгил ион) кузатилади. Атмосферанинг ионлар билан тўйинганлиги даражаси жинсларнинг фақат дендрологик таркибинигина эмас, балки кўк ўсимликларнинг ёшига ҳам боғлиқ. Ёш ўсимликларда энгил ионлар концентрацияси эски ўсимликлардагига қараганда юқоридир. Ҳавонинг ионланишни ошириш учун ёғоч ва гули ўсимликлар ажратадиган смолали ва ҳидли ўсимликлар катта аҳамиятга эга. Гулзорлардаги ионланиш қарағай-баргли ўсимликлардагига қараганда ўртача 60% юқори ҳавонинг ионланишига оқ қайин, оддий қарағай, қайин, сибирь сивентица, оддийсирень, америка заранги, биота, ғарб туяси, эман, майда баргли липа; гулдилардан-герань, олгандр, энг қулай таъсир кўрсатади. Манфий ионлар сони ҳавонинг температураси, тупроқнинг, ёритилганлигига тўғридан тўғри боғланишда бўлади, нисбий намлик ва шамол тезлигига тескари боғланишда бўлади. Ўрмон ўсимликларида шамол тезлигининг камайиши, ўрмон ўсимликларидаги шамол тезлигининг камайиши уларда ионлашган ҳавони тутиб туриш имконини беради.

Бундан, қишлоқларда ва ишчи қишлоқларда кўк ўсимликлар ҳаводаги ион баланси - қўллаб қувватлашда қандай аҳамиятга эга бўлиши кўринади. Шунинг учун ҳозир бу масалани ўрганиш ҳалқаро биоклиматогларнинг ва биомесороглар жамиятининг тадқиқотлар дастурига киритилгани бежиз эмас.

4.4. Шовқинга қарши курашишда ўсимликларнинг аҳамияти.

Транспорт воситалари ва саноат корхоналарининг ишлаши туфайли вужудга келадиган пасёлка шовқини инсонлар саломатлигига катта зарар келтиради. Пасёлкаги шовқин коммунал-маиший ва ишлаб чиқариш характеридаги шовқинлар йиғиндисидан ташкил топади, шунингдек транспорт ҳаракатида юзага келадиган шовқинлар бўлиб, улар инсонга доим таъсир қилади. Катта қишлоқларда уларнинг интенсивлиги йилдан-йилга ортиб бормоқда. Баланд ва узоқ давом этган шовқин асаб тизимини хавсизлантиради, у одамни асабий ва сержаҳл қилади. Шовқин таъсирида пульс ва нафасолиш

тезлашади, қон босими ортади. Катта пасёлкаларда у инсон умрини бир неча йил қисқартириши мумкин. Санитария меъёрига кўра йиғинди шовқин 40 децибелга тенг. Кейинги 30 йил мобайнида қишлоқлардаги шовқин меъёридан икки ва ундан ортиқ марта ошиб кетди.

Шовқинга қарши курашишда тик бирлашган дарахтлар қаторлари самарали бўлиб, улар ҳимояланаётган объектига нисбатан тўғри жойлашиши лозим. Баргли дарахт турлари 25% шовқинни ютади ва 75% шовқинни қайтаради. Дарахтлар товуш тўлқинлари йўлларини тўсади, шунинг учун интенсив ҳаракатли кўча ўқи бўйича жойлашган ҳиёбон кўча ёқасидаги турар жойларни фақат шовқиндагина ҳимоялаб қолмасдан, балки, агар қатнов йўлидан дарахтлар қатори билан тўсилмаган бўлса, аксинча, уйлардаги шовқинни кучайтиради. Шовқинни пасайтирувчи минтақанинг кенглиги 10м дан кам бўлмаслиги лозим ва бир неча зич қаторлардан ташкил топиши керак.

ТУМАН АҲАМИЯТИДАГИ МАГИСТРАЛ КЎЧАЛАР ҚИСМИ

5.1. Турар жой кўчалари.

Жаҳонобод пасёлкасидаги барча турдаги пасёлка транспортининг жадаллиги ва тезлигининг ортиши билан қишлоқларда транспорт тармоғи учун янги талаблар қўяди. Катта бўлмаган кварталлардан иборат қишлоқларимизда деярли бир хил шаклда ўтказилган кўча-йўл тармоқлари бугунги кун транспорт талабларига жавоб бера олмайди.

Кўча ва йўл тармоқларини тоифалаштириш транспорт оқимини жадал равишда ўтказиш имконини берувчи шароит яратишга имкон беради. Қуйида қишлоқ кўча ва йўл тармоқларининг тоифалари келтирилади.

Тезкор йўллар-пасёлка йўлларининг кўчалардан асосий фарқи, улар асосан очик, қурилиш иншоотлари мавжуд бўлмаган жойлардан ўтказилади. Қурилиш мавжуд жойларда эса йўллар ён атрофдан ажратилади ва улар катта тезликда ҳаракатланадиган транспортларни ўтказиш учун, транзит ҳаракат учун хизмат қилади. Тезюрар йўллар қишлоқ транспортининг артерияси ҳисобланиб, қишлоқ транспортини ташқи кирувчи ва чикувчи транспорт билан, қишлоқнинг халқасимон йўллари билан боғлайди.

Енгил автомобиллар учун тезкор йўлларда ҳисобий тезлик 120км/с ни ташкил этади.

Маҳаллий тураржойлардан тўғридан-тўғри тезкор йўлларга кириш мумкин эмас. Бунинг учун махсус пандуслардан фойдаланилади. Тураржой, тезкор йўллардан махсус кўкаламзор ёрдамида камида 50м масофада ҳимояланади.

Тезкор йўлларда ҳаракат узлуксизлигини таъминлаш учун қишлоқ ва маҳаллий аҳамиятдаги кўчалар билан кесишмалар турли сатҳларда амалга оширилади. Турли сатҳлардаги кесишмалар ҳам ўз навбатида камида ҳар 800-1000м ораликда бўлиши лозим. Тезкор йўлларда пиёдалар кесишмаси фақатгина турли сатҳларда амалга оширилади.

Тезкор йўлларда транспорт ҳаракатининг тезлиги ўртача 2 мартага ортади, битта ҳаракат полосасининг ўтказиш қобилияти 2,5-3 мартагача ортиб, ўз навбатида бахтсиз ҳодисалар сони кескин камаяди.

Тезкор йўлларда эгрилик радиуси 3000-5000м бўлиб, 600м дан кам бўлмаслиги керак.

Энг катта бўйлама қиялик 4% ни ташкил этиши лозим.

Ривожланган мамлакатларда тезкор қишлоқ йўллари асосан эстакада сифатида кўтарилган бўлиб, ҳаракати тўлиқ ҳимояланган махсус иншоотларда амалга оширилган. Тезкор автомобил йўли биринчи бўлиб АҚШда, Нью-Йорк шаҳрининг экспериментал йўлдош қишлоқчаси бўлмиш Радбернда қўлланилган.

Умум қишлоқ аҳамиятидаги магистрал кўчалар - қишлоқларда асосий ҳаракат тизимини ташкил қилади. Бундай кўчалар энг қисқа масофалар орқали умумқишлоқ миқёсидаги объектларни: тураржой туманларини саноат зоналари билан ва бошқа хизмат жойлари, дам олиш масканлари, умумқишлоқ марказлари билан ўзаро боғлайди.

Умум қишлоқ аҳамиятидаги магистрал кўчалар асосий тураржой районларини қишлоқ маркази орқали ташқи транспорт билан ва тезкор йўллар билан боғлайди.

Умум қишлоқ аҳамиятидаги магистрал кўчаларда қатнов қисмининг ўқларига нисбатан эгрилик радиуси 400м бўлиб, энг катта бўйлама қиялик 5% ни ташкил этади. Тоғли ва қийин шароитли жойларда, реконструкция қилинаётган Қишлоқларда бўйлама қиялик 6% гача бўлиши мумкин.

Умум қишлоқ аҳамиятидаги магистрал кўчаларда ҳисобий тезлик 80-100 км/с ни ташкил этади.

Ҳаракати бошқариладиган умумқишлоқ миқёсидаги магистрал кўчаларда чорраҳалар орасидаги масофа камида 500м бўлиши лозим. Умумқишлоқ аҳамиятидаги магистрал кўчаларга туман миқёсидаги ёки маҳаллий кўчаларнинг қушилган жойлари орасидаги масофалар ҳам камида 300-500м ни ташкил этади.

Туман аҳамиятидаги магистрал кўчалар-қишлоқнинг иккита ёки ундан ортиқ тураржой туманларини, саноат зоналари гуруҳларини ёки алоҳидаги корхонани бир нечта тураржой туманлари билан ёки маҳаллий дам олиш зоналари билан боғлайди.

Туман аҳамиятидаги магистрал кўчалар соатига 300дан 1500 гача автомобилларни ўтказиш қобилияти билан характерланади.

Туман аҳамиятидаги магистрал кўчалар яна тураржой туманларини қишлоқ аҳамиятидаги магистраллар билан ёки бевосита саноат туманлари билан боғлаш учун лойиҳаланади.

Туман аҳамиятидаги магистрал кўчаларда қатнов қисмининг ўқларига нисбатан эгрилик радиуси 250м бўлиб, энг катта бўйлама қиялик 6% ни ташкил этади. Туман аҳамиятидаги магистрал кўчаларда ҳисобий тезлик 80км/с ни ташкил этади.

Юк транспорти ҳаракати учун йўллар-Юк транспорти ҳаракати учун йўллар, саноат ва қурилиш юкларини ташишга мўлжалланган бўлиб, тураржой зоналаридан ташқарида ўтказилади. Бошқа турдаги кўча ва йўллар билан битта сатҳда кесишиб, асосан, саноат зоналарида, коммунал-омборхона ҳудудларидан ўтказилади. Тураржой зоналарида, юк транспорти ҳаракати учун йўллар тураржойни кесиб ўтмасдан, аксарият ҳолларда айланма йўллар билан, темир йўлларга параллел ҳолатда ўтказилади.

Микрорайон ва тураржой туманларини пасёлка магистраллари билан боғлашда транспорт ва пиёдалар учун хизмат қилади.

Тураржой кўчаларида ҳаракат ҳажми 100-200 авто/соатга тенг. Одатда бундай кўчаларда жамоат транспорти ҳаракати йўлга қўйилмайди.

Тураржой кўчаларида қатнов қисмининг ўқларига нисбатан эгрилик радиуси 125м бўлиб, энг катта бўйлама қиялик 8% (тоғли ҳудудларда 10%) ни ташкил этади. Бундай кўчаларда ҳисобий тезлик 60 км/с ни ташкил этади.

Тураржой кўчаларига алоҳидаги ёки тураржой бинолари гуруҳига олиб боровчи ички йўлаклар бевосита қушилади.

Ички йўлаклар қишлоқлар ичида лойиҳаланиб, алоҳидаги ёки бинолар гуруҳига хизмат қилади. Одатда улар туман миқёсидаги магистрал кўчага ёки тураржой кўчаларига бориб уланади. Саноат туманларида улар орқали алоҳидаги объектларга борилади.

Ички йўлакларда қатнов қисмининг ўқларига нисбатан эгрилик радиуси 30м бўлиб, энг катта бўйлама қиялик 8% (тоғли ҳудудларда 10%) ни ташкил этади. Бундай кўчаларда ҳисобий тезлик 30 км/с дан ошмаслиги лозим.

5.2. Пиёдалар йўллари.

Пиёдалар йўллари микрорайонларда, тураржой туманларида, жамоат ва савдо марказларида, истироҳат боғларида, ўрмон типдаги истироҳат

боғларида, дам олиш масканларида, кўргазмаларда, спорт мажмуаларида ва бошқа пиёдалар тўпланадиган жойларда лойиҳаланди.

Сўнги йилларда, қишлоқсозликда пиёдалар йўллари транспорт ҳаракатидан имкони борича ҳимояланмокда.

Жаҳонобод пасёлкаси худудида пиёдалар йўлларини, пиёдалар йўлкалари каби қатнов қисми бўйлаб эмас, балки эркин равишда, маданий-маиший марказларга, жамоат транспорти бектларига, махсус аллеяларга, пиёдалар учун ажратилган кўчаларга чиқадиган қилиб лойиҳалаш таклиф этилади.

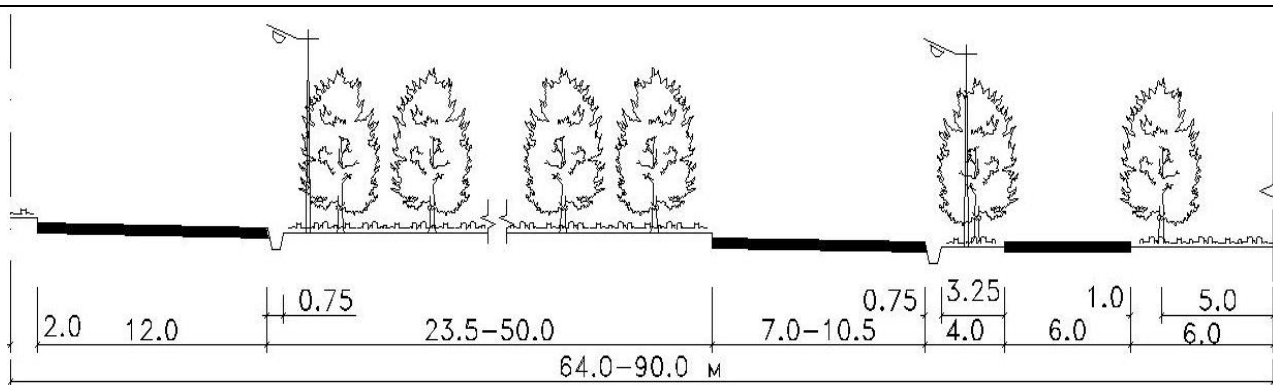
Пиёдалар йўллари ва йўлаклари учун максимал бўйлама нишаблик 8% ни ташкил этади.

Жаҳонобод пасёлкасининг бош режасини қуришда, турли тоифадаги кўча ва йўллар ўзаро битта поғона кетма-кетликда боғланиш тамоилига амал қилинади, яъни ички йўлаklar тураржой ёки туман аҳамиятидаги магистрал кўчаларга, улар ўз навбатида қишлоқ аҳамиятидаги магистрал кўчаларга, улар эса тезкор ёки ташқи йўлларга уланиши лозим.

Юқорида келтирилган, тоифалаштирилган кўча ва йўллардан ташқари, қишлоқсозликда махсус кўчалар ҳам лойиҳаланади.

Асосий кўчалар-умумқишлоқ марказидаги асосий жамоат марказларига, савдо ва томоша муассасаларига, байрам кунларида аҳолини сайрга чиқиши учун ажратилган жойлар учун лойиҳаланиб, унда рельсли ва юк транспорти ҳаракати лойиҳаланмайди. Бундай кўчалар маъмурий, жамоат бинолари билан, йирик савдо ва томоша муассасалари билан, кўргазма павильонлари, театрлар, турли клублар ва музей объектлари билан чегараланади.

Аҳоли кўп йиғиладиган катта бинолар атрофида, қишлоқ йўловчи транспортлари учун бекатлар қулай жойлаштирилиши лозим. Асосий кўчалар атрофида кириб-чиқиш атрофдаги магистралларга ҳалақит бермайдиган вазиятда енгил автомобиллар учун тўхтаб туриш майдонлари ажратилиши лозим.

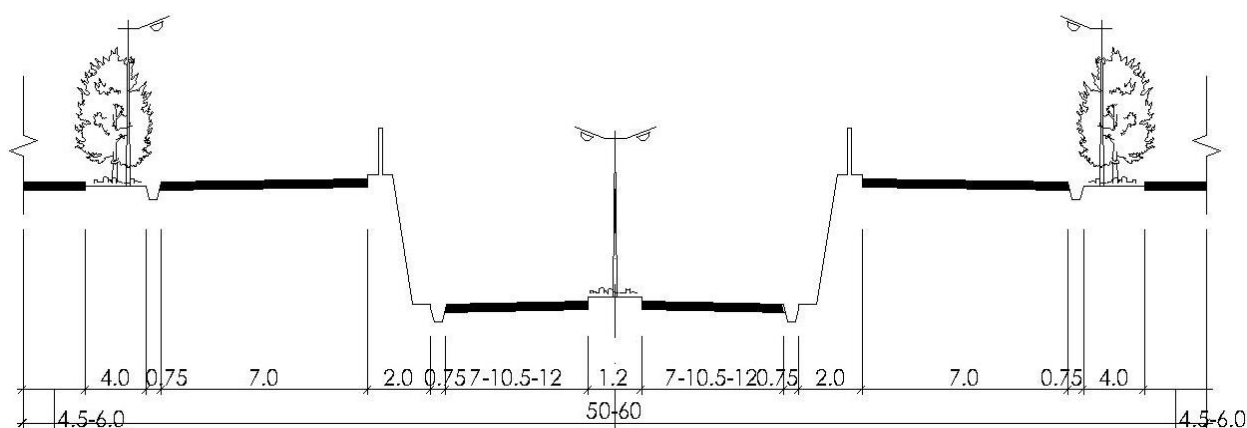

Янгиқишлоқ қишлоғининг тезкор йўлларининг кўндаланг кесими (йўлнинг ярми кўрсатилган).

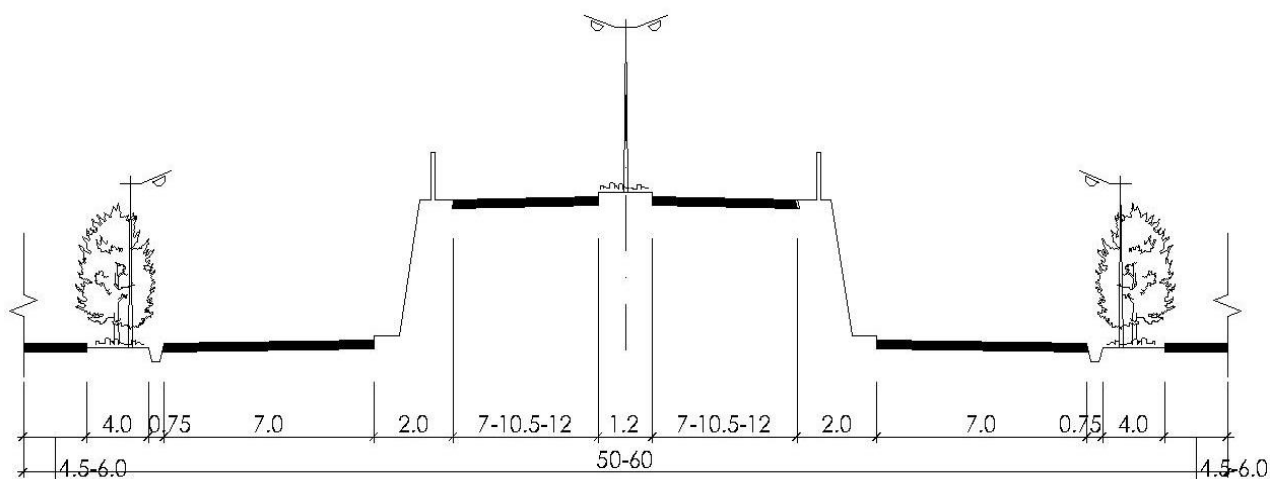
Агарда тураржойлар бир томонлама бўлса, тезкор йўллар эгаллайдиган ҳудуднинг кенглиги 80-105м гача камаяди. Тезкор йўллар бошқа тоифадаги кўчалар билан кесишганда, тезкор йўлларни 3-5м чуқурликда ўтказилиши мақсадга мувофиқдир. Бунда чуқурликнинг деворлари бир вақтнинг ўзида шовқиндан ҳимояловчи экран вазифасини бажаради.

Маҳаллий кўчалардан тезкор йўлга қўшилиш ёки ундан чиқиш учун махсус ёнлама пандуслар қурилади. Пандуслар, қияликлар билан биргаликда чуқурликдан ўтувчи тезкор йўлларнинг умумий кенглиги 110-130м ни ташкил қилади.

Узлуксиз ҳаракатдаги умумқишлоқ миқёсидаги магистрал кўчалар ҳам бошқа кўча ва йўллар билан турли сатҳларда лойиҳалаштирилиб, умумий кенглиги 55-73м ни ташкил этади.

Ҳаракати узлуксиз қишлоқ магистрал кўчаларининг кўндаланг кесими (тоннел олдида).

Ҳаракати узлуксиз қишлоқ магистрал кўчаларининг кўндаланг кесими (эстакада олдиди).

Ҳаракати бошқариладиган умумқишлоқ миқёсидаги магистрал кўчаларда чорраҳалар орасидаги масофа камида 500м бўлиши лозим. Умумқишлоқ миқёсидаги магистрал кўчаларга туман миқёсидаги ёки маҳаллий кўчаларнинг кўшилган жойлари орасидаги масофалар ҳам камида 300-500м ни ташкил этади.

Жаҳонобод пасёлкасида ҳаракати бошқариладиган умум қишлоқ миқёсидаги магистрал кўчалар ўлкан қишлоқларда одатда 50-60м ни ташкил этади. Агар бу кўчага қатнов қисми 6 м. бўлган, яшил полосалари билан биргаликда маҳаллий кўчалар ҳам параллел ҳолатда лойиҳаланса, бундай кўчанинг кенглиги 70-80м ни ташкил этади.

Пиёдалар йўлчалари (тротуарлар)-Пиёда йўлларининг ўлчамлари пиёдалар оқимининг жадаллигига қараб аниқланади. Пиёдалар йўлида битта йўлакнинг ўтказиш қобилияти 600÷1000 пиёда/соат. Битта йўлакнинг эни эса 0,75м қабул қилинган.

Қишлоқсозлик меъёрларига кўра пиёдалар йўлларининг эни қуйидагича бўлади:

- Қишлоқ аҳамиятидаги магистрал кўчаларда 4,5÷7,5м;
- туман аҳамиятидаги магистрал кўчаларда 3,0м;
- маҳаллий кўчаларда 2,25м;
- ички йўлакларда ва саноат зоналаридаги йўлларда 1,5м.

Агарда тротуарларда ташқи ёритиш чироқлари, троллейбус устунлари қўйиладиган бўлса, мос равишда унинг кенглиги 0,5-1,2м гача кенгайтирилади.

Баъзи зарурий ҳолларда пиёдалар йўлининг эни кенгайтирилиши мумкин. Бу эса кўкаламзор ҳимоя полосалари ҳисобига амалга оширилади.

Пиёдалар йўллари ҳисобидан турли киосklar, дўкон ва бошқа турдаги иншоотлар қурилиши таъқиқланади.

Пиёдалар йўллари қопламаси мустаҳкам ва текис бўлиши, лекин сирпанчик бўлмаслиги лозим. Кўча-йўл тармоғи қопламасидан фарқли ўларок, пиёдалар йўллари қопламасига кетадиган ҳаражат анча камдир.

Пиёдалар йўлларида максимал бўйлама қиялик 6%ни ташкил этади.

Пиёдалар оқими катталиги кўчада қандай объектлар қурилганлигига ҳам боғлиқдир. Масалан, оммавий қатнов объектлари олдида 7,5м (максимал кенглик) ни ташкил этса, витриналар ёнида унга яна 1метр қўшилади.

Тротуарлар кўчанинг қатнов қисмидан 15см баландликда лойиҳаланиб, чегараловчи тошлар билан ажратилиб, қатнов қисми томонга 1,0-1,5% нишабликда қурилади.

Қишлоқ ички йўллари - Микрорайон, тураржой райони ва саноат районларидаги ички кўча ва йўллар-бинолар гуруҳига ёки алоҳидаги бино ва иншоотларга, маданий-маиший объектларга, дўкон, мактаб, боғчаларга, хўжалик майдонларига, ёнғинга қарши гидрантлар ва бошқа хўжалик ва ҳавфсизлик хизматлари объектларига хизмат қилади.

Ички йўлларни лойиҳалашнинг асосий техник меъёрлари уларнинг аҳамияти ва ундаги тезликни 30км/с га мўлжалланади.

Алоҳидаги бино ёки иншоотга, хўжалик майдонига бир томонлама ҳаракатда қатнов қисми 3,5м қабул қилинади. Кўп қаватли тураржой бинолари гуруҳига икки томонлама ҳаракатда қатнов қисми 5,5м қабул қилинади.

3,5м ли ички кўчаларда ҳар 100м да эни қатнов қисми билан биргаликда 6м, узунлиги 5м бўлган ўтказиш мадонлари мўлжалланади. Ички кўчаларнинг узунлиги 50м дан ошиб кетмаслиги керак, бу нарса уйларга автомобилларни келишини ва уларни микрорайон ичидаги ҳаракатини кўпайтириб юборади.

Боши берк ички кўчалар ўлчами 8х8м ёки радиуси камида 10м бўлган бурилиб олиш майдончаси билан тугаши лозим. Ички кўчалар тураржой ва жамоат бинолари деворидан камида 5м ўзоқликда жойлашиши лозим ва ҳар бир кириш жойига алоҳида йўлак киритилиши керак. Уйлар олдида дарахт ва бўталар махсус транспортларга ҳалақит бермайдиган ҳолатда экилади.

Тротуарлар кенглиги камида 1,5м қилиб, уларнинг бурилиш радиуслари камида 5м қилиб лойиҳаланади.

Жаҳонобод пасёлкаси ичига кирувчи йўлакларнинг бири-биридан оралиғи 300м дан ошмаслиги лозим, мураккаб периметриал режалаштиришда эса 180м дан ошмаслиги керак. Ички йўлаклар сиртида энг кичик ҳисобий кўриниш даражаси 40м ва қарама-қарши автомобил учун камида 80м, бўйлама нишаблик 80%о дан ошмаслиги лозим. Тротуарларда-60%о, майдонларда-30%о, автомобиллар сақлаш жойида-20%о. Алоҳидаги қийин шароитли ҳолатларда бўйлама киялик 100%о гача оширилиш мумкин.

ЖАҲОНОБОД ПАСЁЛКАСИ АХОЛИ ТУРАР ЖОЙИНИ МУҲАНДИСЛИК ТАРМОҚЛАРИ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ ҚИСМИ

6.1. Ичимлик суви билан таъминлаш.

Жаҳонобод пасёлкасини тақсимловчи регулятор орқали сув кўча ариқларига ва улар орқали ховлиларга берилади.

Ховлилар хисобидан суғориш тармоғи қуйидаги майдонларни суғориш учун ишлатилади:

1. Яшил майдонларни суғориш;
2. Турар жой ва жамоат бинолари ховлиларини суғориш;
3. Куча атрофидаги майдонларни суғориш;
4. Хўжалик учун

1. Сув хавзаларини тўлдириш учун.

Талаб қилинган, суғориш учун сарф бўладиган сув миқдори, суғориладиган майдон юзасига ва суғориш меъёрига хисобланади:

1. Жамоат ва турар-жой бинолари ховлилар учун-50%;
2. Умумий фойдаланилувчи яшил майдонлар учун-100%;
3. Кўча ва майдонларни суғориш учун-25%;
4. Хўжалик учун-5%;
5. Ишлаб чиқариш доираси учун-25%;
6. Умумий суғориладиган майдон-101,87 га.

Ариқлар кўчалардан ўтиш жойларида ва чорраҳаларда темир-бетон қувурлар орқалари йўлакчалари остида эса асбестцемент қувурлар билан туташтирилган.

Қишлоқ учун талаб қилинган сув сарфи

1. Жамоат ва турар-жой бинолари ховлилари, яшил майдонлари суғориш учун сарф бўладиган сув қуйидаги формула орқали хисобланади.

$$Q_{ар} = \frac{N_{сўғ.} J}{k}; \text{ л/сек}$$

$Q_{ар}$ - Сув сарфи л/сек;

$N_{ар}$ - Суғориладиган майдон, га;

J -Суғориш гидромодули=0,65м/сек;

K -Тармоқнинг фойдали иш коэффициенти 0,8

2. Кўча ва майдонларни суғориш $Q=q \times w$

Q Сув сарфи.

q Суғориладиган майдон;

w Кўча учун суғориш модули 1м майдон учун суткасига 4 л/сек.

Жаҳонобод пасёлкасини ичимлик суви билан таъминлаш-Самарқанд вилояти Пахтачи туманидаги қишлоқнинг ичимлик суви билан ва чиқинди сувларни ташлаш лойихаси қуйидагилардан иборат. Аввалдан мавжуд бўлган кудуқ ва ичимлик суви тармоқлари лойиҳаланаётган қишлоқ талабларини қондира олмайди.

Шуни ҳисобга олган ҳолда янги ичимлик суви тармоқлари лойиҳаси бажарилиши керак.

Пасёлка бош режасини, уни келгусида ривожланишини ҳисобга олган ҳолда, қуйидаги ечим қабул қилинди:

Қишлоқнинг шимолий-ғарбида алоҳида кудуқлар қозиш, сув йиғиш иншооти ўрнатиш.

Санитар-химоя доирасини яратиш, сув билан таъминлаш иншоотини қуриш ва сув тармоқларини ўтказиш ишлари кўзда тутилган.

Талаб қилинган ичимлик суви меъёри ва сув сарфи ҳисоби.

Сувга бўлган эҳтиёж қуйидагилардан иборат:

-кундалик эҳтиёж учун, ишлаб чиқаришга, ёнғинга қарши гидрантлар учун керак бўлган сув сарфи ҚМваҚ орақали лойиҳалаштирилган.

Жаҳонобод пасёлкасида ўт учириш учун сув сарфи қишлоқ учун ташқи ўт ўчириш автомобиллар ёрдамида бажарилади. Ёнғинга қарши гидронтлар сув кудуқларига ўрнатилади. Ташқаридан ёнғинни ўчириш учун 10л/сек сув сарфи талаб қилинади. Ёнғин сони 1 марта паст босимли тармоққа уланган.

№	Номланиши	Улчов бирлиги	айланаси	I- навбатда	II- навбатда
1	2	3	4	5	6
1.	65 метр чуқурликдаги кудуқ жихози билан	дона	-	3	-
2.	ЭЛБЮ-63-65 22 КВТ қувватга эга булган насос станцияси	дона	-	4	-
3.	20 метр узунликдаги тиндиргич	дона	-	3	-

4.	Кудук устига урнатилган на сос ва бактериологик тоза лаш ускунаси т.п. 901-2-46	дона	-	3	-
5.	50 м сигимли сув босими хо сил килиш учун урнатилган башня т.п 001-21-46	Дона	-	1	-
6.	Режа асосидаги 60х60 кенг ликдаги курикланадиган са нитар доираси кукаламзор лаштириш билан биргалик да, атрофи тусилган 2,5 м ба ландликда	Га	-	0,36	-
7.	Коровулхона 6,0х4,5м	дона	-	1	-
8.	Сув утказиш кувури чуяндан диаметри 100мм.	П.м	100	10600	2040
9.	50 ммли сув утказиш кувури, чуяндан	П.м	50	2070	11730

№	Номланиши	Улчов бирлиги	Микдори
1.	2	3	4
1.	Истеъмолчилар талаб қилган қувват	КВТ	2705,56
2.	Электр токининг энинг кўп сарф бўлиши: а)кундузги б)кечки	КВА -----	858,79 1522,9
3.	Трансформатор қуввати	КВА	1504,13
4.	Подстанция сони	дона	8
5.	Ўрнатилган трансформаторлар сони ва қуввати	Дона/КВА	8/2120
6.	Қувват коэффиценти: а)кундузги б)кечки		0,85 0,93
7.	Тармокнинг кучланиши: юқори куйи	кв кв	10 0,4
8.	Юқори зўриқишнинг ишлатилмаган йиллик соатлар сони	соат	3000

6.2.Электр тармоклари манбаи ва электр тармоклари схемаси.

Электр тармоклари манбаи ва электр тармоклари схемаси пасёлка электр тармоклари 35/10-квт кучланишига мўлжалланган. Лойихаланган электр истеъмолчилари электр таъминоти буйича III-категорияли, маданий маиший бинолар учун 2 категориялидир. 2 категорияли электр истеъмолчилари учун хаво тармоқлари икки марта маҳкамланган ўтказгичлар ёрдамида

лойихаланади. 3 категорияли хаво тармоқлари 380/220V кучланиш учун ишлатилади. Қишлоқни бутунлай объектлари учун ЛЭП-10кВ юқори кучланишли электр тармоғи орқали берилади.

Хисобий кучланиш 0,4 кВ трансформаторлар подстанция учун.

$$P_y = 733,75 \text{ кВт}$$

$$S_{\text{max кун}} = 56,12 + 35,4 + 3,3 = 94,82 \text{ КВА}$$

$$S_{\text{max кеч}} = 186,7 + 67,6 + 3,3 + 11,25 = 268,85 \text{ КВА}$$

КТПП-В 630-2 турдаги трансформатор подстанцияси қабул килинди куввати 400 КВА.

1.	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Т П-2 Турар жой бинолари	147	517,8	155,24	0,4	517,8	0,4	62,13	207,12
2	50 уринли болалар боғчаси	1	35,6	21,4	0,85	14,27	0,85	36,38	24,25
3	140 уринли болалар боғчаси	1	35,6	21,4		14,27			
4	Ташкарини ёритиш	75	11,25			11,25	1		11,25
	Жами:		600,25	98,14		557,79		98,51	242,65

Электр кучланишлари ҳисоби 0,4кВ.ли кичик станциялар учун ва трансформатор қувватини танлаш

№	Номлани ши	миқдори	Қўйилган қувват кВт	Эл. юқори нагрузка КВА				Ҳисобий кВА нагрузка	
				Кундузги	К-о	кечки	К-о	кундуз ги	кечк и
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ТП – I									
1	Турар жой бинолари	159	535,5	160,65	0,35	535,12	0,35	56,12	186,7
2	Ташқарини ёритиш	75	11,25	-		11,25	1		11,25
	ЖАМИ:	234	546,75	160,65	0,35	546,37	1,35	56,12	197,9 5

Ҳисобий нагрузка 0,4кВ.ли трансформатор станциясида:

$$P_y=600,25 \text{ кВт } S_{\text{мак.кун}}=62,13+24,2=86,33\text{кВа}$$

$$S_{\text{мак.кеч}}=207,12+15,7+11,25=234,07\text{кВа}$$

КТПП-В-630-2 Трансформатор подстанциясини 250кВа қувватга эга трансформатор билан қабул қиламиз.

Трансформатор подстанцияларини танлаш-Трансформаторларнинг жойлашган ўрни ва сони истеъмолчиларнинг талаб қилган электр энергиясига, уларга тарқатувчи тармоқнинг қулайлигига боғлиқ. Подстанциялар алоҳида ва комплект ҳолда қабул қилинган КТПП, КТП.

ЛЭП 10кВ линияси учун конструктив маълумотнома-Ҳаво орқали ўтувчи ЛЭП 10кВ линияси таянчлари ёғочдан 3-407-49га асосланиб қабул қилинган. ЛЭП–10кВ тармоғи 3 фазали ва яланғоч ўтказгичдан иборат. Ўтказгич токни яхши ўтказишга ва кучланишни йўқотишга текширилган.

Паст вольтли ҳаво орқали ўтувчи тармоқ-380\220 вольтли электр тармоқлари трансформатордан керакли бўлган истеъмолчилар ўртасидан ўтган бўлиб, талаб қилинган қувватни ҳаво орқали ўтувчи тармоқ алюминийли ўтказгичлардан А-16÷А-50 маркада ёғоч таянчларга осилган ҳолда лойиҳаланган.

Ташиқ ёритиш ускуналари-Ташқарини ёритиш учун ёғоч таянчларга осилган цоколь лампаларидан фойдаланилади. Бу лампалар паст вольтли таянчларга ўрнатилади. Асосий кўчаларни ёритиш, парк, мактаб, болалар боғчаларини ва маъмурий биноларни ёритиш люминесцентли лампали ёритгичлар ёрдамида амалга оширилган.

Электр таъминоти бўйича ишлар ҳажми

жадвал

№	Номланиши	маркаси	Ўлчов бирлиги	Микдори		
				ҳаммаси	Биринчи навбатда	Бош муддатда
				Яшаш ва маданий-маиший доира	Яшаш ва маданий-маиший доира	Ишлаб чиқариш доираси
1	2	3	4	5	6	7
1	10 кв ли ҳаво линиясини тортиш	-	Км	10,6	5,0	0,7
2	О,4 кв ли ҳаво		Км	18,0	13,2	2,5

	линиясини тортиш					
3	250 кВа қувватли трансформатор ва трансформатор подстанцияси	КТПП-В-630-2	Дона	4	3	1
4	160 кВа қувватли трансформатор ва трансформатор подстанцияси	КТП-160	Дона	2	2	19

6.3.Қишлоқ ҳудудларини ёритиш

Жаҳонобод пасёлкаси кўчаларни ёритиш қишлоқ ободончилиги муҳим тадбирларидан бири ҳисобланади. Равшан сунъий ёритиш, ёруғлик рекламалари, ҳар хил тоблolar, экранлар ва кўрсаткичлар, биноларни ёритиш ва фаввораларни ёритиш ҳам замонавий қишлоқнинг тараққиёти натижасидир.

Шунга қарамай кўчалар ва майдонларни сунъий ёритишнинг муҳим вазифаси куннинг қоронғи пайтларида транспорт ва пиёдаларнинг ҳаракатланиш хавфсизлигини таъминлашдан иборатдир. Турли хил кўрсаткичлар ва ёруғлик сигнализациялари ҳам ана шу мақсад учун хизмат қилади.

Жаҳонобод пасёлкаси, маҳаллаларда ўтиш йўллари ва аҳоли юрадиган йўллар, кўп қаватли уйларга кириш жойлари, ҳамда болалар майдонлари, спорт майдонлари ва бошқалар ёритиб турилади.

Бундан ташқари ташқи сунъий ёритиш, биноларни, ҳайкалларни, фаввораларни ёритиш, ёруғлик рекламалари кечки қишлоқнинг маълум бир меъморий-бадий образини ташкил қилади, қишлоқ кўчалари ва майдонларининг шунингдек, айрим бинолар ва иншоотларнинг фазовий тузилишини очиб беришга ёрдам қилади, кундузи бу барча қурилмаларнинг ташқи кўринишига боғлиқ бўлса, кечқурун эса ёритиш ёрдамида вужудга келтириладиган қишлоқ манзарасига боғлиқ бўлади. Қишлоқ ҳудудлари иншоотларни қуриш ва фойдаланиш етарли даражада тежамли бўлиши керак.

Жаҳонобод пасёлкаси ҳудуди кечқурун ва кечаси микротендаги тротуарлардан, пиёдалар ҳиёбонларидан, боғдан фойдаланувчи аҳоли учун қулай шароит яратиш мақсадида ёритилади. Шулар билан бир вақтда қишлоқ ичидаги ўтиш йўллари бўйлаб автомобилларнинг ҳаракатланиш хавфсизлиги

таъминланади. Жаҳонобод пасёлкаси ичидаги ўтиш йўллари, тротуарлар, пиёдалар ҳиёбонларининг ёритилиш катта транспорт аҳамиятига эга бўлган кўчалар ва йўллар учун замонавий техник шароитлар билан қабул қилингани каби равшанлиги бўйича эмас, балки улар сиртининг горизонтал ёритилганлиги бўйича меъёрланади. Жаҳонобод пасёлкасида уйлар гуруҳига, мактабларга, болалар боғчалари ва яслиларига, магазинларга, гаражларга олиб борадиган ўтиш йўллари, шунингдек, болалар боғчалари ва яслилар, мактаблар, магазинлар, ошхоналар ва бошқа маданий-маиший хизмат кўрсатиш муассасалари ҳамда микрорайондан чиқиш учун олиб борадиган пиёдалар йўллари ва ҳиёбонлар ёритилади. Биноларнинг бевосита фасади бўйлаб жойлашган пиёдалар йўлаклари ва тротуарлар одатда бинога кираверишда ўрнатилган ёриткичлар билан ёритилади. қишлоқдаги боғларни тожга ўхшаш ёриткичлар билан ёритиш мақсадга мувофиқ, бунда фонарларни шундай жойлаштириш керакки, қоронғи тушганда ёриткичлар ёруғлиги боғга краверишда ва унинг асосий қисмларида катталар дам оладиган майдончаларда, болалар ўйнайдиган майдончаларда ва жисмоний машқлар бажариладиган майдончаларда яхши кўриниш имкониятларини яратсин. Қишлоқда ёриткичларни жойлаштиришда шунга ҳам эътиборни қаратиш керакки, улардан тушаётган ёруғлик турар жойларнинг деразаларидан ичкарига тушиб аҳолини безовта қилмасин. Ўтиш йўллари бурилмаларида фонарлар ўт ўчириш машиналарининг ўтиб кетишига халал бермаслиги керак.

МЕҲНАТНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ

Жаҳонобод пасёлкасида бахтсиз ҳодисанинг оғир енгиллиги ва оқибатини ҳисобга олиб тўрт хил жавобгарлик чора тадбирлари белгиланган:

1. Маъмурий жавобгарлик;
2. Жиноий жавобгарлик;
3. Моддий жавобгарлик.

Ҳамма вазирликлар, бошқармалар ва саноат корхоналарида меҳнат қонуниятларининг аниқ бажарилишини олий ташкилот Ўзбекистон Республикаси прокуратураси кузатиб боради. Прокуратура ташкилотлари қонунларнинг бузилмаслигини режа асосида меҳнаткашларнинг арзи ёки корхона ва айрим шахсларнинг маълумотлари асосида меҳнатни муҳофаза қилиш талабларининг қандай бажарилаётганлигини текшириш йўли билан амалга оширилади.

Меҳнатни муҳофаза қилишнинг махсус давлат назорат органларига қуйидагилар киради:

1. Саноатда хавфсиз иш олиб бориш ва тоғ ишлари хавфсизлиги техник давлат назорати;
2. Давлат санитар назорати;
3. Давлат энергетика назорати;
4. Давлат ёнғин хавфсизлиги назорати;
5. Табиатни муҳофаза қилиш давлат назорати;
6. Сув ва сув манбаларининг тозаллигини ҳимоялаш давлат назорати;
7. Жамоат назорати.

Урилиш натижасида лат ейиш терининг кесилиши, суяк синиши ва чиқиши, инсон ҳаёти фаолияти бузилишига олиб келадиган бошқа чекланишлар жароҳатланишига мисол бўлади.

Мустақил Ўзбекистон Республикасининг ривожланиши шароитида атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, табиий бойликлардан оқилона фойдаланиш, замонавий долзарб муаммолардан бирига айланади. Бунинг учун давлатимиз миллий хавфсизлик ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш муаммолари билан бевосита боғлиқ бўлишини И.А.Каримовнинг “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид” асарида чуқур таҳлил қилган.

7.1.Қурилишда меҳнат шароити муаммолари

Жаҳонобод пасёлкасида хавфсизлик талаб ва қоидаларига риоя қилмасликка, санитария ва гигиена меъёрларининг, ҳамда меҳнат интизомининг бузилиши, иш жойлари, жароҳатланиши, захарланиш ва касб касалликларини келиб чиқишига сабаб бўлади.

Шикастланишга бахтсиз ҳолат дейилади. Бахтсиз ҳодисалар ишлаб чиқариш билан боғланган ва боғланмаган бўлиши мумкин. Ишлаб чиқариш билан боғланган ҳодисаларга қурувчининг иш жойида ёки шу корхона билан боғлиқ ишлар бажараётганда олган шикастланишлари киради.

Шикастланганлиги учун иш ҳақи фақат ишлаб чиқариш билан боғланган бахтсиз ҳодисаларгагина корхона ҳисобидан тўланади. Касб касалликлари деб, қурувчининг меҳнат фаолияти билан боғлиқ бўлган хасталиклар ва захарланишларга айтилади ва улар қониқарсиз иш шароитида вужудга келади.

Касб касалликлари, шамоллаш, жисмоний зўриқиш ва санитария талабларига зид шароитларда узок меҳнат қилиниши натижасида содир бўлса захарланиш қисқа вақт ичида тери, нафас олиш йўллари ва баъзан овқат ҳазм қилиш органлари орқали кириб қолган захарли моддалар таъсиридан вужудга келади.

7.2.Бахтсиз ҳодисаларни расмийлаштириш ва уларнинг сабабларини ўрганиш

Жаҳонобод пасёлкасида одатда, ишлаб чиқариш билан боғлиқ ҳамма бахтсиз ҳодисалар касаба уюшмаси томонидан текширилиб тасдиқлангандан сўнг расмийлаштирилади. Ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлган бахтсиз ҳодисалар корхона ҳудудида, ундан ташқарида, иш вақтида ишлаш олдидан ёки ишдан кейин бўлишидан қатъий назар текширилиши зарур.

Бахтсиз ҳодиса натижасида агар ишчи бир ёки икки кун меҳнат қобилиятини йўқотган бўлса, воқеани аниқлаш лозим, лекин акт ёзиб расмийлаштириш шарт эмас. Қурилиш бошлиғи, хавфсизлик техникаси инженери ва жамоа инспектори қўл қўйган қайдномани тасдиқлаш учун бош муҳандисга тақдим қилади.

Расмийлаштирилган қайдноманинг бир нусхаси қурилишда қолади, иккинчи нусхаси касаба ташкилотига ва учинчи нусхаси соҳа Марказий касаба

уюшмаси техник инспекторига берилади. Асосий нусхаси эса юқори қурилиш бошқармасига юборилади.

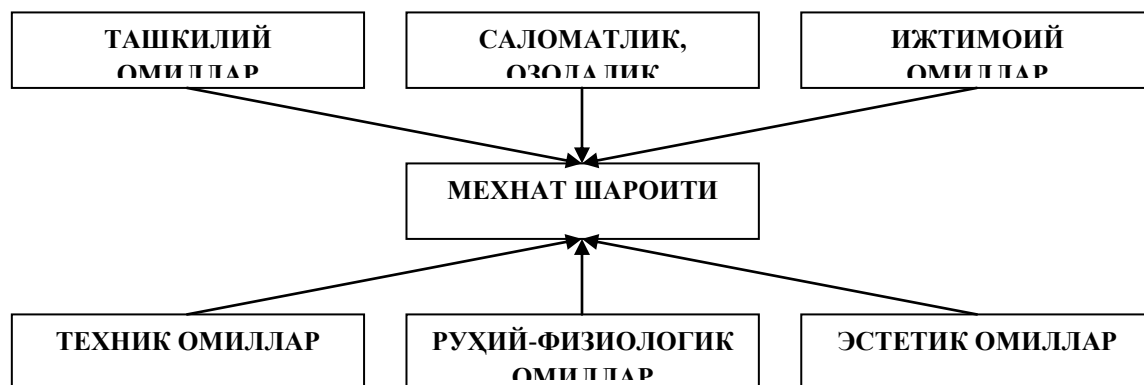
Бахтсиз ҳодисаларнинг текшириш материаллари юқори ташкилотларда ва касаба уюшмасининг ташкилотларида кўриб чиқилади. Бахтсиз ҳодисалар тўғрисида корхона бош муҳандиси юқори ташкилотга ёзма ҳисобот беради. Марказий касаба қўмитаси инспектори раислигида, қурилиш ташкилотлари мутасадди муҳандислари, туман ички ишлар органидан вакил қуйи ва юқори қурилиш ташкилотлари хавфсизлик бўлимларидан вакиллар тиббиёт вакиллари ҳамда бошқарма бош муҳандиси ва қурилишда моддий жавобгар муҳандислар иштирокида тафтиш комиссияси ўтказилади.

Бу қайдномада жабрланган ишчи ҳақида батафсил маълумот бериш билан бирга, иш шароити, фожеа сабаблари, бахтсизлик оқибати муфассал баён этилади. Бу текширув натижасига асосланиб корхона раҳбари бахтсизлик сабабларини бартараф этиш мақсадида буйруқ чиқаради ва жавобгар шахсларни тайинлайди.

7.3. Қурилишда меҳнат шароити ва бахтсиз ҳодисаларни таҳлил қилиш усуллари

Жисмоний меҳнат жараёнида инсон меҳнат қуроли ёрдамида бирор-бир жисмга таъсир этиш йўли билан унинг шаклини ва моҳиятини ўзгартиришга эришади. Шу меҳнатнинг самараси меҳнат қуроли ва ишчининг моҳирлигидан ташқари яна иш жойининг ҳарорати ва ёритилганлиги, озода ва саранжомлиги, ҳавонинг мусаффолиги ва шовқин-суроннинг йўқлиги ва шунга ўхшаш бир қатор омилларга боғлиқки, буларнинг ҳаммаси биргаликда меҳнат шароитини ифодалайди.

Меҳнат шароити деб, инсоннинг меҳнат давомида соғлигига ва иш фаолиятига таъсир қила оладиган ишлаб чиқариш омиллари йиғиндисига айтилади.

Шу меҳнат шароити омилларидан келиб чиққан ҳолда ишлаб чиқаришда содир бўладиган бахтсиз ҳодисаларнинг сабабларини шартли равишда олтига гуруҳга бўлиш тавсия қилинади.

1.Ташкилий сабабларга хавфсизлик қоидаларини ўргатиш ва тушунтиришларни ўз вақтида ўтказилмаганлиги қурилишда ишни ташкил қилиш лойиҳаларининг ва техник назоратининг йўқлиги, иш жойининг қониқарсизлиги, жомакорларнинг ҳамда ҳимоя воситаларининг меҳнат талабига жавоб бера олмаслиги ва ҳоказолар киради.

2.Техникавий сабаблар талайгина сабаблар туркумига киради, яъни лойиҳада йўл қўйилган хатоликлар, иш тартибининг бузилиши ёки номукамаллиги, лойиҳадан четга чиқиши, асбоб ва ускуналарнинг ҳамда ёрдамчи мослама ва тўсиқларнинг йўқлиги ёки нобоплиги, уларнинг ўз вақтида таъмирланмаганлиги, тадбирий назоратнинг йўқлиги ва бошқалар мисол бўла олади.

3 ва 4 Саломатлик ва озодалик сабабларига, меҳнат шароитининг санитария ва эстетик талабларга жавоб бермаслиги, шовқин-суроннинг меъёрдан баландлиги, зарарли нурланиш хавфининг борлиги, иш жойини саранжом-саришта эмаслиги ва хавфсизлик талабларига риоя қилинган ҳолда жиҳозланганлиги кабилар тааллуқли.

5.Ижтимоий сабабларга меҳнат интизомини ва ўзгалар руҳий мувозанатини бузганлик, мағрурлик ва манманлик туфайли жамоат ўртасида ўзаро оқибатнинг йўқолиши ва шунга ўхшашлар.

6.Руҳий-физиологик сабабларга эса, ишчи иродасининг кучсизлиги, жисмоний заифлиги, меҳнатнинг оғирлиги ва узлуксизлиги, ишчининг меҳнат жараёнидаги ҳолати ва ҳаракатининг ноқулайлиги ва бошқалар мисол бўла олади.

Жаҳонобод пасёлкаси қурилишида меҳнат муҳофазасини таҳлил қилиш мақсадида тўғри ташкил қилиш ва содир бўлган бахтсиз ҳодисаларни таҳлил қилиш мақсадида аналитик усул бахтсизликлар тўғрисидаги статистик маълумотларни математик ҳисоб йўли билан таҳлил қилишга асосланган бўлиб, 4та коэффициентни аниқлашдан иборат. Булардан биринчиси такрорланиш коэффициенти бўлиб, жами бахтсизликлар сони “Б”ни шу давр ичида ишлаб

турган ишчиларнинг умумий сони “И”га бўлиб, 1000 га кўпайтириш йўли билан аниқланади, яъни:

$$K_d = B/I \times 1000$$

Иккинчи бахтсиз ҳодисаларнинг мураккаблик коэффиценти деб юритилади ва қуйидаги нисбат билан аниқланади:

$$K_m = Y/B$$

Учинчи коэффицент бахтсизликларнинг умумий кўрсаткичлари дейилади ва олдинги икки коэффицентнинг кўпайтмасидан иборат, яъни:

$$K_y = K_d \times K_m = Y/I \times 1000$$

Замонавий қурилиш саноати меҳнат хавфсизлиги хизмати олдига юксак масъулият юклайди. Қурилиш жараёнида содир бўлган номақбул, хавфли меҳнат шароитини бартараф қилиш учун албатта зукко раҳбарнинг ишбилармонлигидан ташқари, марказий бошқарув маъмурияти билан тезда алоқа боғлаш ва қисқа муддат ичида тадбирий чораларни кўриш имконияти мавжуд бўлиши керак.

Ишлаб чиқариш корхоналарида шикастланиш ва касб касалликларини таҳлил қилиш ва уларнинг сабабларини бартараф қилиш мақсадида статистик ва топографик усуллар қўлланилади.

Монографик усул ишлаб чиқариш корхоналарида бахтсиз ҳодиса юз берган жойларни ҳар томонлама чуқур ўрганишдан иборат бўлиб, унда ишлаб чиқариш жараёнининг меҳнат услуби ва шароити ўрганилиб, ишлаб чиқаришнинг хавфли ҳолатларига ва иш жойларида саломатлик шароитларига эътибор берилади.

Бу натижаларни тартибот жараёнини такомиллаштириш, хавфли омилларни йўқотиш, иш жойларида меҳнат шароити масалаларини ҳал қилганда фойдаланилади.

Бу эса қурилиш майдонларида иш бошланганда хавфсизлик чораларини амалга ошириш имкониятини беради.

Статистик усулишлаб чиқаришда бўлган бахтсиз ҳодисалар ва касб касалликлари бўйича тузилган актлар асосида ўрганилиб, бошқа ўхшаш объектларда шундай бахтсиз ҳодисаларнинг такрорланмаслигини таъминлашга қаратилган усулдир.

Бу ёрдамчи усул бўлиб, қурилиш майдонида ёки саноат корхоналарида содир бўладиган бахтсизликларнинг жойларини, сабабларини ва такрорланишини картага қараб тезда аниқлаб олишга ва қаерга кўпроқ эътибор бериш лозимлигини билиб олиш имкониятини беради.

$$K_{д(2008)} = Б/Н \times 1000 = 9/700 \times 1000 = 12$$

$$K_{д(2009)} = Б/Н \times 1000 = 7/440 \times 1000 = 16$$

$$K_{д(2010)} = Б/Н \times 1000 = 10/680 \times 1000 = 15$$

$$K_{д(2011)} = Б/Н \times 1000 = 11/840 \times 1000 = 13$$

$$K_{д(2012)} = Б/Н \times 1000 = 5/300 \times 1000 = 17$$

$$K_{м(2008)} = Я/И = 110/9 = 12$$

$$K_{м(2009)} = Я/И = 160/7 = 23$$

$$K_{м(2010)} = Я/И = 80/10 = 8$$

$$K_{м(2011)} = Я/И = 120/11 = 11$$

$$K_{м(2012)} = Я/И = 70/5 = 14$$

$$K_{н(2008)} = 12 \times 12 = 144$$

$$K_{н(2009)} = 16 \times 23 = 368$$

$$K_{н(2010)} = 15 \times 8 = 120$$

$$K_{н(2011)} = 13 \times 11 = 143$$

$$K_{н(2012)} = 17 \times 14 = 238$$

Интернет маълумотлари

2013 йил Инвестиция дастури ижроси бўйича.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 21 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикасининг 2013 йилга Инвестиция дастури тўғрисида”ги ПФ-1855-сон Қарорига асосан, тасдиқланган манзилли дастурларига мувофиқ, 2013 йилда марказлаштирилган ва унга тенглаштирилган маблағлар ҳисобига 2222 та объектларнинг қурилиши кўзда тутилган бўлиб, жумладан 277 таси аввалги йиллардан ўтувчи ва 1945 таси янгидан бошланувчидир.

Янгидан бошланувчи объектлардан:

- қиймати 1 856,0 млрд. сўмлик 1834 та объектлар учун танлов савдолари ўтказилди;
- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг тегишли қарор ва топшириқларига асосан 111 та объектлар учун тўғридан-тўғри шартномалар тузилди.

Танлов савдоларини ўтказилиши натижасида 50,4 млрд.сўмдан ортиқ маблағ шартли равишда иқтисод қилинишига эришилди. (буюртмачининг бошланғич нархларига нисбатан 3,0 фоиз). Танлов савдоларида турли мулкчилик шаклига мансуб 6155 та ташкилотлар иштирок этишди.

Дастур доирасида марказлашган маблағлар ҳисобига вилоятлар ҳокимликлари буюртмачи бўлган 1685 та ҳамда вазирлик ва идоралар буюртмачи бўлган 537 та ижтимоий соҳа ва инфратузилма объектларида қурилиш – таъмирлаш ишларини амалга ошириш белгиланган.

Вилоятлар ҳокимликлари буюртмачи бўлган 1685 та объектлардан 73 таси йилдан-йилга ўтувчи, 1612 таси янгидан бошланувчидир.

Янгидан бошланувчи объектлардан 1554 таси бўйича белгиланган тартибда танлов савдолари натижалари кўра пудрат ташкилотлари аниқланди, 58 та объектлар бўйича Ўзбекистон Республикаси Вазарлар Маҳкамасининг тегишли қарорлари асосида танлов савдоларисиз пудрат ташкилотлари тайинланди.

2013 йили режалаштирилган 1685 та объектлардан 1624 таси фойдаланишга топширилди. 46 та объектлар йилдан-йилга ўтувчи бўлиб, 2014 йилда фойдаланишга топширилиши режалаштирилган. 15 та объектлар белгиланган муддатларда фойдаланишга топширилмади.

Ижтимоий соҳа ва инфратузилма объектлари йўналишлари бўйича 2013

йилнинг 31 декабрь ҳолатига тезкор маълумотларга кўра:

Академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари бўйича:

159 та академик лицей ва касб-ҳунар коллежларидан 155 таси фойдаланишга топширилди. 2 та объект бўйича, яъни Бухоро шаҳридаги ирригация ва мелиорация ҳамда педогогика касб-ҳунар коллежларининг ётоқхоналарини капитал таъмирлаш дастурга қўшимча киритилган бўлиб, пудрат ташкилотлари аниқланган. Мазкур объектлар 2014 йилда фойдаланишга топширилиши режалаштирилган.

Қолган 2 та объектлар Бухоро вилояти Ёйдувон туманидаги педогогика касб-ҳунар коллежи учун 100 ўринли ётоқхона қурилиши ва Тошкент вилояти Зангиота тумандаги 55-сонли мактаб негизида маиший хизмат коллежи қурилиши буюртмачилар эътиборсизлиги ва пудрат ташкилотларини салоҳиятсизлиги, қурилиш ишларини юқори даражада

ташқиллаштирилмаганлиги сабабли белгиланган муддатларда фойдаланишга топширилмаган.

Умумтаълим мактаблари бўйича

382 та умумтаълим мактабларидан 378 тасида қурилиш ишлари якунланиб, фойдаланишга топширилди.

3 та мактаблар (Андижон, Наманган ва Фарғона вилоятларида) 2014 йилда фойдаланишга топширилиши режалаштирилган.

1 та Бухоро вилояти Олот туманидаги 4-сонли мактабни реконструкцияси бўйича давлат қабул комиссияси далолатномаси тўлиқ расмийлаштирилмаган.

Соғлиқни сақлаш объектлари бўйича:

137 та соғлиқни сақлаш объектларини қуриш ва реконструкция қилиш натижасида 113 таси фойдаланишга топширилган.

14 таси йилдан-йилга ўтувчи бўлиб 2014 йилда фойдаланишга топширилиши режалаштирилган.

Қолган 10 та объектлар, булар Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент, Сирдарё ва Бухоро вилоятларида - 2 тадан, Қашқадарё ва Наманган вилоятларида - 1 тадан қурилиш ва реконструкция ишлари тўлиқ якунига етмаган ва фойдаланишга топширилмаган.

Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси объектлари бўйича:

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 15 март “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ҳузуридаги болалар спортини ривожлантириш жамғармаси бюджетини ҳамда 2013 йилда болалар спортини объектлари, сузиш ҳавзалари ва болалар мусиқа ҳамда санъат мактабларини қуриш, реконструкция қилиш ва мукамал таъмирлашнинг манзилли дастурларини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПҚ-1939-сон қарорига мувофиқ, жорий йилда 172 та объектлар (6 таси аввалги йилдан ўтувчи), жумладан, 55 та болалар мусиқа ва санъат мактаблари, 111 та болалар спортини объектлари ва 6 та сузиш ҳавзаларини қуриш ва реконструкция қилиш режалаштирилган.

162 та объектлар бўйича қурилиш ва реконструкция ишлари якунига етиб, фойдаланишга топширилди. 8 та объектлар йилдан-йилга ўтувчи бўлиб, 2014 йилда фойдаланишга топшириш режалаштирилган.

2 та объектлар, Тошкент вилоятидаги Олмалиқ шаҳридаги ва Паркент туманидаги 1-сонли болалар ва ўсмирлар спорт мактаблари қурилиш ишлари якунига етмаган ва фойдаланишга топширилмаган.

Чақирув-йиғув пунктлари бўйича:

8 та чақирув-йиғув пунктлари бўйича тасдиқланган лойиҳа-смета ҳужжатлари асосида танлов савдолари ўтказилди, тузилган шартномалар асосида қурилиш ишлари амалга оширилди ва фойдаланишга топширилди.

Сув таъминоти объектлари бўйича:

791 та ичимлик суви таъминотини объектларидан 787 таси қурилиш ишлари якунига етиб, фойдаланишга топширилди. 4 та объектлар 2014 йилда фойдаланишга топшириш режалаштирилган.

Бошқа (прочие) объектлар бўйича:

36 та бошқа объектлардан (булар мурувват уйлари, архив, музей ва бошқалар) 20 таси қурилиш ишлари якунига етиб, фойдаланишга топширилди.

15 та объектлар йилдан-йилга ўтувчи бўлиб, 2014 йил фойдаланишга топшириш режалаштирилган.

Қорақалпоғистон Республикасида Тошкент педиатрия медицина институти Нукус филиали қурилиши жорий йилда ажратилган лимит

етмаганлиги сабабли қурилиш ишлари якунига етмади ва фойдаланишга топширилмади (объектни тўлиқ тугатиш учун 420,0 млн.сум ажратиш режалаштирилган).

Вазирлик ва идоралар буюртмачи бўлган 537 та, шундан 204 та объектлар аввалги йиллардан ўтувчи, 333 таси янгидан бошланувчидир.

Янгидан бошланувчи барча объектлар бўйича лойиҳа-смета ҳужжатлари ишлаб чиқилган ва тасдиқланган, 280 тасига белгиланган тартибда танлов савдолари ўтказилган ва пудрат ташкилотлари аниқланган. 53 та объектлар бўйича Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қурорлари ва рухсати асосида рудрат ташкилотлари тайинланган.

2013 йил Қишлоқ жойларда намунавий лойиҳалар бўйича якка тартибдаги уй-жойлар қурилиши тўғрисида.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 4 январдаги “Қишлоқ жойларда намунавий лойиҳалар бўйича якка тартибдаги уй-жойлар қурилишининг 2013 йил дастури тўғрисида”ги ПҚ-1902-сон қарорига мувофиқ, жорий йилда Республика тижорат банклари, Осиё Тараққиёт банкининг имтиёзли ипотека кредитлари, ҳамда Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг мақсадли кредит линиясини жалб қилиш йўли билан 10 000 та қишлоқ жойларда намунавий лойиҳалар бўйича якка тартибдаги уй-жойларни қуриш режалаштирилган.

Барча якка тартибдаги уй-жойлар қурилиши учун танлов савдолари ўтказилиши тўғрисидаги эълонлар матбуотда чоп этилган, танлов савдолари белгиланган тартибда ўтказилган ва пудрат ташкилотлари аниқланган.

2014 йил Инвестиция дастури ижроси бўйича.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 18 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикасининг 2013 йилга Инвестиция дастури тўғрисида”ги ПФ-2069-сон Қарорига мувофиқ, 2014 йилда марказлаштирилган ва унга тенглаштирилган маблағлар ҳисобига 2101 та объектларнинг қурилиши кўзда тутилган бўлиб, жумладан 351 таси аввалги йиллардан ўтувчи ва 1750 таси янгидан бошланувчидир.

Янгидан бошланувчи объектлардан 1507 таси бўйича ишлаб чиқилган лойиҳа-смета ҳужжатлари давлат экспертизасидан ўтказилган, 1205 таси бўйича танлов савдоларини ўтказиш ҳақида оммавий ахборот воситаларида чоп этилган ва 785 таси бўйича танлов савдолари ўтказилган (жадвал илова қилинмоқда).

Хуласа

Президент Ислом Каримовнинг Ватанимиз ва халқимиз ҳаётидаги буюк сана–Ҳар йили мустақиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш бўйича қарорлар қабул қилинмоқда. Унда жойларда, меҳнат жамоалари, ўқув муассасалари, маҳаллаларда «Мустақиллик биз учун - ўзлигимизни англаш, юрт тинчлиги ва барқарорлигининг, инсон манфаати, эркинлиги ва фаровонлигининг, биз кўзлаган демократик жамият барпо этишнинг гаровидир» деган эзгу ғояни ифода этадиган ташкилий-амалий, маданий-маърифий тадбирлар ўтказиш ҳамда тарғибот - ташвиқот ишлари олиб бориш борасидаги кенг кўламли вазифалар белгилаб берилмоқда.

Жаҳонобод пасёлкаси аҳоли турар жой қишлоғи ҳудудида турар жой учун танланган ҳудуд рельефи тинч, шимолдан жанубга томон катта бўлмаган нишабликда ётади. Қурилишга ажратилган жой замини яроқли. Ер ости суви 8-10 метр чуқурликда жойлашган, тупроғи яхши.

Жаҳонобод пасёлкаси аҳоли турар жойи аҳолисини турар жой билан таъминлаш учун керакли бўлган уйларни танлаб қишлоқ ҳудудига жойлаштирилган. Турар жой уйлариининг лойиҳа турларини, қабул қилинган лойиҳа “каталогидан” танлаб олинган. Бундан ташқари лойиҳачи келажакда қурилиши мумкин бўлган ҳали тасдиқланмаган турар жой уйлариининг лойиҳасини танлаб олинган.

Жаҳонобод пасёлкасидаги ҳаётни ўсимликлариз тасаввур қилиб бўлмайди. Инсонни ўраб турган муҳитнинг шаклланишида уларнинг аҳамияти жуда юқори ва хилма-хилдир, чунки ўсимликлар санитария-гигиеник вазиятни яхшилаш хоссаларига эгадирлар. Ўтказилган дарахтлар шамол кучини, шовқинни пасайтиради, иссиқлик режимини тартибга солади, ҳавони чангдан ва зарарли саноат чиқиндиларидан, патоген микроорганизмлардан тозалайди ва уни намлантиради, бу эса жуда кўп соғломлаштирувчи аҳамиятга эга. Ўтказилган дарахтлар қишлоқ-қишлоқлар аҳолисининг дам олиши, оммавий маданий-оқартув тадбирларини, жисмоний тарбия ҳамда соғломлаштириш ишларини ташкил этишнинг энг яхши муҳитдир. Ўтказилган дарахтлар-бу фақат айрим аҳоли турар жойларида яшашнинг санитария-гигиеник шароитларини тубдан ўзгартирашининг асосий усулларида биридир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: “Ўзбекистон”, 2003 йил
2. Ўзбекистон Республикасининг Қишлоқсозлик Кодекси. - Т.: 2006 йил
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг Тошкентдаги симпозиумлар саройида 17 апрель куни ташкил этилган “Замонавий уй-жой қурилиши – қишлоқ жойларини комплекс ривожлантириш ва қиёфасини ўзгартириш ҳамда аҳоли ҳаётининг сифатини яхшилаш омили” номли халқаро конференция. Т.: 2013 йил 16-17 апрель
4. И.А.Каримов. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. 2-жилд. - Т.: “Ўзбекистон”, 1996 йил
5. И.А.Каримов. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлидан. 6-жилд. – Т.: “Ўзбекистон”, 1999 йил
6. И.А.Каримов. Биз келажагимизни ўз қўлимиз билан қурамыз. 7-жилд. – Т.: “Ўзбекистон”, 1999 йил
7. Х.А.Азимов. Қурилишда меҳнат хавфсизлиги. – Т.: “Фан”, 1997 йил
8. С.К.Абралов. Подземные дренажи в промышленном и городском строительстве. - М.: 1973 год
9. Ш.Гольдварт, Х.Х.Шомирзаев. Меҳнат муҳофазаси ва ёнгининг олдини олиш чора-тадбирлари. – Т.: “Ўқитувчи”, 1984 йил
10. В.Л.Карагодин, М.В.Молоков. Отвод поверхностных вод с городских территорий. - М.: 1974 год
11. Г.И.Клиорина, В.А.Осин, М.С.Шумилов. Инженерная подготовка городских территорий. Учебник. “Высшая школа”. - М.: 1984 год, 270 с.
12. З.Ф.Илёсова. “Ҳаёт хавфсизлиги асослари”. - Т.: 2001 йил
13. О.Ю.Искандаров. “Хавфсизлик техникаси”. ТДПУ, 2002 йил
14. Л.В.Гуревия, В.Л.Шифрин. Инженерная подготовка территорий населенных мест. – М.: 1982 год
15. В.А.Черепанов, Л.В.Гуревия. Инженерное проектирование планировки городов. – М.: Стройиздат, 1971
16. И.Д.Белогерцев, А.Д.Кудиненко, В.М.Соломенник. Районная планировка и региональная расселение. Минск, “Высшая школа”, 1986
17. Д.Исамухаммедова, А.Одилова. Қишлоқсозлик асослари ва ландшафт архитектураси (дарслик). – Т.: “Фан ва технология”, 2012